

ASIASANAT: rikosoikeus, anastus, irtain omaisuus, hallinta, huumausaineet

1. Johdanto

Rikoslain (39/1889, jäljempänä RL) tunnusmerkistöistä muun muassa 28:1:n varkaus ja 31:1:n ryöstö sisältävät omaisuuden käsitteen. Useimmiten rikoslain soveltaja ei joudu juuri miettimään, pitääkö tietty objekti luokitella omaisuudeksi. Rutiinitapausten lisäksi esiintyy kuitenkin myös tulkinnanvaraisempia tapauksia, joissa tarvitaan laajempi arsenaali oikeuslähteitä ja laintulkintametoodeja. Korkein oikeus on tuoreessa ennakkopäätöksessään KKO 2024:13 pitänyt kannabiskasveja ja huumausaineita irtaimena omaisuutena RL 31:1:ssä tarkoitettulla tavalla. Niinpä nämä esineet voivat olla ryöstörikoksen kohteita, vaikka niiden hallussapito on laitonta.¹ Toisen suuntaisena esimerkkitapauksena voidaan mainita Kouvolan hovioikeuden Habbo Hotel -ratkaisu: jos henkilö ottaa oikeudettomasti toisen pelitiliin liitetyn rahanarvoisen pelimaailman objektin, hän ei syyllisty anastusrikokseen.²

Tällaiset tapaukset ja niihin liittyvä keskustelu osoittavat kiintoisasti, miten käsitteitä käytetään eri tavoin eri konteksteissa: Uutisissa voidaan puhua yleiskielisesti Habbo Hotelin virtuaalivarkauksista.³ Kannabistapauksessa KKO 2024:13 etenkin Vaasan hovioikeus pohti rikoslain käsitteitä myös siviilioikeuden näkökulmasta.⁴ Samassa tapauksessa korkein oikeus erottaa rikosoikeudellisen omaisuuskäsitteen laillisen omaisuuden käsitteestä.⁵ Oikeuskirjallisuudessa Tapio Lappi-Seppälä toteaa nimenomaisesti, että varkausrikoksen kontekstissa

* Jaakko Markus, OTT, yliopistonlehtori, Lapin yliopisto – Jenna Piippo, OTM, väitöskirjatutkija, Lapin yliopisto. Artikkelin on syntynyt kirjoittajien tiiviissä yhteistyössä, kuitenkin niin, että Markus on päävastuussa lukujen 2 ja 3 sisällöstä. Kiitämme yliopistonlehtori Anssi Kärkeä ja vertaisarvioijia arvokkaasta palautteesta.

1. KKO 2024:13, kohdat 8–12.

2. Kouvolan hovioikeus, asia R 10/863, tuomio 10.3.2011. Syyte koski RL 28:3:n mukaista näpistystä. Tapaus tunnetaan yleisesti Habbo Hotel -tapauksena.

3. Edilex 2.6.2010: Suomenkin poliisi tutkii Habbo Hotellin virtuaalivarkauksia.

4. Vaasan hovioikeus 2022:15, asia R 21/1157, tuomio 21.10.2022. Ks. etenkin Ryöstörikoksen kohde-osion kappale 10.

5. KKO 2024:13, kohta 10.

”omaisuuden käsitettä ei ymmärretä esineoikeudellisessa merkityksessä”⁶ Irtaimen omaisuuden käsitettä varkaus- ja ryöstörikoksissa valaistaan jonkin verran lain esitöissä vuodelta 1988. Niissä kyseistä käsitettä yhtäältä laajennetaan siten, että se tarkoittaa myös ”kiinteistöstä irrotettavia esineitä”, ja toisaalta supistetaan niin, että se ei kata aineetonta omaisuutta tai saamisoikeuksia.⁷ Esitöiden mukaan omaisuudella ei tarvitse olla taloudellista arvoa.⁸ Niissä ei oteta kantaa huumausaineisiin tai muihin sellaisiin esineisiin, joiden hallussapito on laitonta.

Artikkelin tarkoitus on selvittää ja jäsentää omaisuuden käsitettä anastusrikosten yhteydessä. Kysymyksenasettelu on kaksiosainen. Ensimmäinen tutkimuskysymys on, millaiset objektit kelpaavat varkaus- tai ryöstörikoksen kohteiksi, vaikka ne eivät ole siviilioikeudellisesti irtainta omaisuutta. Toinen tutkimuskysymys on, millaisissa tapauksissa siviilioikeudellisen irtaimen omaisuuden oikeudeton ottaminen⁹ rangaistaan jonakin muuna kuin varkaus- tai ryöstörikoksena. Jälkimmäinen tutkimuskysymys siis täydentää ensin mainittua.

Artikkeli on metodisesti lainopillinen ja sisältää sekä tulkintaa että systematisointia.¹⁰ Sovellamme vallitsevaa rikosoikeudellista laintulkintaoppia, jonka opinkappaleisiin kuuluvat laventavan tulkinnan kielto ja ennakoitavuus. Tässä yhteydessä on pohdittava, missä määrin rikoslain termien tulkinta on muuhun oikeusjärjestelmään nähden itsenäistä ja missä määrin siihen liitännäistä.¹¹ Systematisointi on tarpeen etenkin toisen tutkimuskysymyksen yhteydessä, kun analysoimme soveltuvia tunnusmerkistöjä. Vaikka artikkeli koskee epätyypillisiä tilanteita, aiheen käsittelylle on tarvetta siihen nähden, että edellinen

6. Tapio Lappi-Seppälä, Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö, s. 877–929 teoksessa Tapio Lappi-Seppälä – Kaarlo Hakamies – Dan Helenius – Sakari Melander – Kimmo Nuotio – Timo Ojala – Ilkka Rautio, Rikosoikeus. 5. uud. p. Alma Talent 2022, s. 880 (Lappi-Seppälä 2022a). Juha Vikatmaa totesi vuonna 1972, että siviilioikeudellinen ”omistusoikeusanalyysi on meillä suurin piirtein siirtämättä rikosoikeuden puolelle”. Juha Vikatmaa, Törkeän varkauden uudistus, s. 138–148 teoksessa Toivo Sainio – Juha Vikatmaa – Juha Tolonen – Asko Lehtonen (toim.), Rikosoikeudellisia kirjoitelmia 3. Niilo Kullervo Salovaaralle 13.10.1972 omistettu. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1972, s. 141–142.
7. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsitteväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi 66/1988 vp, s. 34. Laajentamisella ja supistamisella tarkoitamme vertailua siviilioikeudelliseen omaisuuskäsitteeseen.
8. HE 66/1988 vp, s. 35–36.
9. Pitääksemme ilmaisun tiiviinä tarkoitamme ottamisella kaikkia anastuksen ulkoisia tekotapoja, joista ks. tarkemmin HE 66/1988 vp, s. 35 ja Lappi-Seppälä 2022a, s. 882.
10. Ks. Heikki Kallio – Matti Tolvanen, Metodimme rikoslainoppi. Lakimies 6/2025, s. 872–894, etenkin s. 876–880. Aihepiirin oikeushistoriallisesta tutkimuksesta ks. kiehtova artikkeli Mia Korpiola, Varkaus- ja anastusrikokset Ruotsin varhaismodernissa oikeudessa, s. 33–61 teoksessa Antti Rähä – Petteri Impola (toim.), Varkaudet varhaismodernissa Suomessa. Gaudeamus 2025.
11. Ks. esim. KKO 2015:41, kohta 10. Tuoreessa ruotsalaisessa oikeustieteessä kysymystä käsitellään laajasti Gustaf Almqvistin väitöskirjassa. Ks. Gustaf Almqvist, Förmögenhetsbrott och förmögenhetsrätt. Upplaga 2:1. Iustus Förlag 2020, s. 58–64, 75–77 ja erityisesti s. 159–165.

laaja kotimainen tutkimus varkauden käsitteestä on vuodelta 1960.¹² Artikkelin lähdeaineisto koostuu lainopilliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan oikeuskirjallisuudesta, lainvalmisteluasiakirjoista ja oikeuskäytännöstä.

Aihepiirin tarkastelua rajataan kahdella tavalla. Artikkelissa ei tutkita kattavasti omaisuuden käsitteen käyttöä rikoslaissa, vaan tarkastelu keskittyy ennen kaikkea varkaus- ja ryöstörikoksiin.¹³ Toisen tutkimuskysymyksen yhteydessä käsitellään kuitenkin muitakin rikosnimikkeitä, ennen muuta kavallusta. Systemaattisesti kavalluskin on anastusrikos, sillä RL 28:4:ssä nojataan anastuksen käsitteeseen.¹⁴ Artikkeliki keskittyy anastuksen kohteeseen eikä muihin tulkinnanvaraisiin kysymyksiin, kuten anastuksen ulkoisiin tekotapoihin.¹⁵

Artikkeli etenee seuraavasti. Luvussa 2 esittelemme tarpeellisin osin teoriapohjaa, nimittäin rikosoikeudellista laintulkintaoppia ja siviilioikeudellista omaisuuden käsitettä lähikäsitteineen. Luvussa 3 käsittelemme ensimmäistä tutkimuskysymystä käyttäen esimerkkeinä laittomia huumausaineita, varastettua tavaraa, rauhoitettuja eläimiä sekä ihmisperäistä kudospateriaalia. Luvussa 4 käsittelemme toista tutkimuskysymystä. Tältä osin esimerkit koskevat maksuvälineitä, virtuaalisia objekteja, löytötavaroita ja kesyjä eläimiä. Luku 5 sisältää johtopäätökset.

2. Teoreettiset lähtökohdat

2.1. Rikoslain tulkinnan suuntaviivoja

Rikoslain tulkinta yhtäältä perustuu yleisiin laintulkintametodeihin, mutta toisaalta tulkintaa ohjaa laillisuusperiaate, sillä rikosoikeus on erityisen lakipositivistinen oikeudenala.¹⁶ Kotimaisessa rikosoikeustieteessä pidetään usein

12. Niilo Salovaara, Varkaus: Rikosoikeudellinen tutkimus. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1960.

13. Ryöstöä koskeva esitys ei käsittele RL 31:1.1:n 2 kohdan mukaista ryöstöntapaista kiristämistä, joka ei perustu omaisuuden käsitteeseen vaan siihen, että tekijä pakottaa toisen luopumaan taloudellisesta edusta. Lainkohdasta ks. Tapio Lappi-Seppälä, Ryöstö ja kiristys, s. 1051–1077 teoksessa Lappi-Seppälä ym. 2022, s. 1058–1059 (Lappi-Seppälä 2022b).

14. Omaisuusrikosten systematiikasta laajemmin ks. Lappi-Seppälä 2022a, s. 878–878. Ei liene mitään syytä, jonka vuoksi irtaimen omaisuuden käsitteen merkitysisältö vaihtelisi RL 28 luvun sisällä. Kavalluksen kohteiden piiri on kuitenkin laajempi kuin varkauden siksi, että kavallus voi koskea myös varoja. Asiaa avataan luvussa 4.

15. Anastuksen käsitteen laajuutta on pohdittu viimeaikaisessa oikeuskäytännössä ratkaisussa KKO 2023:57.

16. Ks. Sakari Melander, Rikosvastuun yleiset edellytykset. Tietosanoma 2016, s. 41. Laillisuusperiaatteesta säädetään Suomen perustuslain (731/1999) 8 §:ssä ja RL 3:1:ssä.

lähtökohtana Bielefeldin ryhmän mallia, jossa ensimmäinen tulkintametodi on kielellinen, toinen systemaattinen ja kolmas teleologinen.¹⁷ Kielellisessä tulkin-
nassa hahmotetaan, millainen merkityssisältö rikostunnusmerkistön termillä
on yhtäältä yleiskielisesti ja toisaalta juridisteknisesti. Kielellisessä tulkinnassa
juridisteknistä tulkintaa etsitään muun ohessa lain esitöistä ja oikeustieteestä.¹⁸
Laillisuusperiaatteesta johtuu, että tunnusmerkistön mukaiseksi ei saa lukea
tekoa, joka ei kuulu termin yleiskielisen eikä juridisteknisen merkityksen piiriin.
Tällöin kyse olisi kielletystä analogiasta.¹⁹ Analogiaa ja sallittua tulkintaa on
kuitenkin perin vaikea erottaa toisistaan, sillä termin juridistekninen ja erityisesti
yleiskielinen merkitys on usein epätäsmällinen.

Varsin tavallista on, että termin yleiskielinen merkitys ulottunee myös syyt-
teenalaiseen tekoon, kun taas juridistekninen merkitys vaikuttaa suppeammalta.
Jussi Tapanin, Matti Tolvasen ja Tatu Hyttisen mukaan juridistekninen mer-
kitys lähtökohtaisesti ”sivuuttaa termin yleiskielisen merkityssisällön.”²⁰ Tämä
pääsääntö ei ole ehdoton, sillä korkein oikeus on ajoittain perustanut rikos-
vastuun termien (juridisteknistä laajempaan) yleiskieliseen merkitykseen.²¹
Joka tapauksessa rikoslain termin juridistekninen merkitys on usein sellainen
ajatusrakennelma, jonka muotoilu edellyttää systemaattista tulkintaa laajemman
oikeuslähdemateriaalin pohjalta. Rikoslain termien systemaattisessa tulkinnassa
tärkeitä konteksteja ovat muut saman luvun säännökset, muu rikoslain sääntely
ja viime kädessä koko oikeusjärjestelmä. Lisäksi täytyy tietysti selvittää, onko
termien sisältöä täsmennetty oikeuskäytännössä.²²

Kiperimmissä tapauksissa tulkintavaihtoehtoja tulee harkita myös sääntelyn
tarkoituksiperiä vasten. Yleisen oikeustieteen malleissa tarkoitukset otetaan huo-
mioon tyyppillisesti teleologisen metodin avulla. Kyse on seurausharkinnasta,
jossa seurauksen hyvyttä arvioidaan tarkoitusten valossa.²³ Tapani, Tolvanen ja

17. Ks. Jussi Tapani – Matti Tolvanen – Tatu Hyttinen, Rikosoikeuden yleinen osa: vastuuooppi. 4. painos. Alma Insights 2025, s. 115–118, 162 ja Tatu Hyttinen, Syytön tai syyllinen. Tutkimus
syyllisyyskysymyksen ratkaisemisesta. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2015, s. 233–255. Biele-
feldin mallista ks. Neil D. MacCormick – Robert S. Summers, Interpretation and justification,
s. 511–544 teoksessa Neil D. MacCormick – Robert S. Summers (eds), Interpreting Statutes: A
Comparative Study. Routledge 1991.

18. Esitöiden osalta ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2025, s. 179–180.

19. Ks. hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön
uudistamiseksi 44/2002 vp, s. 34. Ks. myös Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2025, s. 177–178 ja
Heli Korkka-Knuts – Dan Helenius – Dan Frände, Yleinen rikosoikeus. 3., uudistettu painos.
Edita 2020, s. 79–80.

20. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2025, s. 178.

21. Ks. esim. KKO 2014:7 (ään., rahankeräyksen käsite) ja KKO 2019:102 (ään., ympäristörikos,
lupaehdon käsite). Rikoslain yleiskielisestä ja juridisteknisestä tulkinnasta laajemmin ks.
Melander 2016, s. 83–84.

22. Ks. esim. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2025, s. 180–182. Systemaattiseen tulkintaan kuuluu
myös tulkinnan historiallisen kehityskaaren tarkastelu.

23. Ks. esim. Aulis Aarnio, Tulkinnan taito. WSOYpro 2006, s. 301–302.

Hyttinen soveltavat teleologista metodia myös kiperiin rikostapauksiin: tuomarin tulee punnita, kuinka tärkeää oikeushyvien suojaaminen on verrattuna vastaajan oikeusturvaan ja ennakoitavuuteen.²⁴ Teleologia voi toimia ainakin vastaajan eduksi esimerkiksi silloin, jos termin laaja tulkinta ei voi suojata oikeushyvää, jonka vuoksi kyseinen tunnusmerkistö on säädetty.²⁵ Tapanin, Tolvasen ja Hyttisen mukaan teleologinen metodi saattaa vaikuttaa myös niin, että harmaata aluetta tulkitaan vastaajan vahingoksi.²⁶ Sen sijaan Heli Korkka-Knutsin, Dan Fränden ja Dan Heleniuksen mukaan tarkoituksesta lähtevää rikoslain tulkintaa ei pidä ymmärtää teleologisena seurausharkintana vaan siten, että tunnusmerkistöstä ilmenevä suojatarkoitus rajoittaa tulkintaa.²⁷ Tässä yhteydessä emme ota kysymykseen tarkempaa kantaa; toteamme vain, että tarkoituspöllinen tulkinta on rikosoikeudessa pienemmässä roolissa ja mahdollisesti erilaista kuin useimilla oikeudenoilla.

Artikkelin kysymyksenasettelun vuoksi on syytä avata erityiskysymystä siitä, kuinka itsenäisesti rikoslain termien sisältö tulee määrittää. Rikosoikeuden itsenäisyyden vastakohta olisi liitännäisyys, jossa rikoslain käsitteet saisivat sisältönsä relevantista aineellisesta oikeusnormistosta.²⁸ Erityiskysymys koskee sellaisia rikossäännöksiä, joissa kielletty toiminta kuvataan olennaisilta osin – eri asia on viitata rikossäännöksessä muihin säännöksiin, joista kielletyn käyttäytymisen sisältö ilmenee.²⁹ Korkein oikeus on lausunut työsyrintää koskevassa Lapin Kansa -ennakkopäätöksessä KKO 2015:41 (äänestys) yleisluonteisesti: ”Vaikka rikoslain soveltaminen on lähtökohtaisesti itsenäistä ja muusta lainsäädännöstä riippumatonta, voidaan rikoslain säännösten tulkinnassa tukeutua kuvatuin rajoittein siihen, miten samankaltaiset tilanteet on muualla lainsäädännössä säännelty.”³⁰ Kuvatuilla rajoitteilla viitataan laventavan tulkinnan kieltoon, normin suojatarkoitukseen ja ennakoitavuuteen. Lähtökohtaista itsenäisyyttä voidaan perustella siten, että käsitteiden merkitys riippuu asiayhteydestä ja että rikosoikeuden funktiot ovat toisenlaiset kuin vaikkapa varallisuus oikeuden. Toisaalta tuomari tuskin voi lähestyä kiperää varallisuusrikosoikeudellista kysy-

24. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2025, s. 183–185. Teleologisesta tulkinnasta rikosoikeudessa ks. myös Ari-Matti Nuutila, Rikoslain yleinen osa. Lakimiesliiton Kustannus 1997, s. 57–58.

25. Oivallinen esimerkki on KKO 2016:42. Syytetty oli kuljettanut ajoneuvoa siten, että hänen veressään oli ollut kannabiksen vaikuttavan aineen aineenvaihduntatuotetta. Koska tämä aine ei kuitenkaan vaikuta ajokykyyn, kyse ei ollut rattijuopumuksesta.

26. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2025, s. 199–201. Esimerkkeinä mainitaan muun muassa ennakkopäätökset KKO 2004:46 (ään., verorikkomus, maksukyvyttömyyden käsite) ja KKO 2011:28 (törkeä rattijuopumus, moottorikäyttöisen kulkuneuvon käsite).

27. Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 79–86. Kysymys on siis sidotummasta harkintaoperaatiosta. Melander 2016, s. 86, 90–91 ei yhdy näin kategoriseen kantaan vaan arvioi, että laillisuusperiaate ehkäisee vastaajalle liian ennakoimattomia tulkintoja.

28. Ruotsalaisesta tutkimuksesta ks. Almkvist 2020, s. 151–158.

29. Tästä ns. blankorangaistustekniikasta ks. Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 54–57.

30. KKO 2015:41 (ään.), kohta 10.

mystä ilman esiyymmärrystä, ikään kuin mieli puhdistettuna varallisuus oikeuden yleisistä opeista.³¹ Tällaista ei tule pitää edes tavoiteltavana ideaalina, sillä myös oikeusjärjestelmän koherenssilla on arvonsa.³²

Korkeimman oikeuden edellä siteerattu lausuma ei ole itsessään kovin informatiivinen, mutta kyseinen ratkaisu ja myöhempi ratkaisukäytäntö tarjoavat kiinnostavia soveltamisesimerkkejä. Lapin Kansa -tapauksessa enemmistö tulkitsi RL 47:3:n työsyRJintäsäännöksessä olevaa perhesuhteiden käsitettä varsin laajasti, sillä käsite kattoi myös puolison poliittisen toiminnan. Käsitteelle haluttiin antaa vastaava merkityssisältö kuin ei-rikosoikeudellisissa syrjintäjutuissa. Taustalla vaikutti etenkin työsyRJintädirektiivi (2000/78/EY).³³ Talviväärä-tapauksessa KKO 2019:102 (äänestys) enemmistö taas kannatti sellaista laajaa tulkintaa, jota voi luonnehtia aineellisesta oikeudesta itsenäiseksi. Enemmistö tulkitsi RL 48:1:n ympäristön turmelemisen tunnusmerkistöön sisältyvää lupahdon käsitettä siten, että käsite kattaa ympäristöluvan ratkaisuosan (lupamääräysten) lisäksi kertoelmaosassa selostetut hakemustiedot. Enemmistö nojasi yleiskieliseen merkitykseen tulkinnassaan, joka vaikuttaa ympäristöoikeuden valossa lavealta.³⁴

Pähkinänkuoressa voi sanoa, että tulkinnan itsenäisyys versus liitännäisyys on yksi systemaattisen tulkintavaiheen osakysymys, jonka ratkaisu riippuu käsillä olevasta rikossäännöksestä ja aineellisesta sääntelystä.³⁵ EU-oikeuden tehokas toteuttaminen voi saada olennaisen merkityksen, mutta samalla lailisuusperiaate on otettava vakavasti.³⁶ Liitännäisyydelle jää tilaa siinä mielessä, että paremman tulkinta-aineiston puuttuessa rikoslain soveltaja tavallaan joutuu hakemaan käsitteiden tulkinta-apua aineellisen oikeuden puolelta.

31. Almkvist yhdistää autonomia-ajatuksen funktionalismiin ja tunnustaa sen ansiot, mutta huomauttaa myös heikkoudesta, ”tron att varje problem kan bedömas rationellt och isolerat, som om resten av världen inte fanns”. Ks. Almkvist 2020, s. 163.

32. Ks. Jussi Tapani, Petos liikesuhteessa. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2004, s. 89–95, 99–101.

33. KKO 2015:41 (ään.), kohdat 19–20. Vähemmistö piti tätä tulkintaa liian laajana vedoten muun muassa termin juridistekniseen ja yleiskieliseen merkitykseen. Ks. myös Dan Frände, HD:s straffrätts- och straffprocessrättspraxis år 2014 och 2015. Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland 1–2/2016, s. 1–92, 10–12.

34. KKO 2019:102 (ään.), kohdat 13–16 ja 23–26. Oikeuskirjallisuudessa ratkaisua on kommentoitu kriittisesti teoksessa Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 93–95.

35. Ks. tätä sivuavasta oikeustieteellisestä keskustelusta Veli-Matti Tikkanen – Esko Yli-Hemminki, Lainopillinen ja monitieteinen tulkinta tieteenrajat ylittävissä lain käsitteissä. Lakimies 7–8/2022, s. 1285–1304.

36. EU-oikeuden tulkintavaikutuksesta ks. Melander 2016, s. 91–93.

2.2. Omaisuus ja lähikäsitteet siviilioikeudessa

Suomen esineoikeudessa erotetaan esinetaso ja oikeustaso. Vakiintuneen määritelmän mukaan esine on rajoitettu aineellinen kappale, joka voi olla ihmisen oikeudellisen vallan alainen.³⁷ Omaisuus taas on oikeustason käsite, jolla viitataan kaikenlaisiin varallisuusoikeuksiin. Kiinteää omaisuutta on ennen muuta omistusoikeus kiinteistöön, kun taas irtainta omaisuutta ovat kaikki muut varallisuusoikeudet. Jälkimmäisellä tarkoitetaan oikeuksia irtaimiin esineisiin, rajoitettuja esineoikeuksia kiinteisiin esineisiin sekä sellaisia varallisuusoikeuksia, joilla ei ole esineisiin ainakaan suoraa yhteyttä.³⁸ Eräät aineelliset oliot ovat vailla esinestatusta: esimerkiksi meri ei ole riittävän rajoitettu, ja ihminen ei, nykyisessä länsimaisessa oikeuskulttuurissa, voi olla toisen ihmisen oikeudellisen vallan alainen.³⁹

Toinen avainkäsite, hallinta, on aikojen saatossa saanut eri merkityksiä. Erään tärkeän näkökannan mukaan hallinta merkitsee pelkkää tosiasiallista valtasuhdetta esineeseen. Kun hallinta ymmärretään tosiasiallisena eikä oikeustason ilmiönä, haltijalla ei välttämättä ole omistus- tai muutakaan oikeutta esineeseen – esimerkiksi taskuvaras saa setelin hallinnan muttei omistusoikeutta.⁴⁰ Hallinnan käsitteeseen nähden kiinnostava on varkaussäännöksen esitöiden lausuma anastuksen käsitteestä: anastuksen tarkoituksena on kohteen ”saaminen itselleen tai toiselle sellaiseen omistukseen, joka on pysyvää ja ulkonaiselta olemukseltaan vastaa omistusoikeutta”.⁴¹ Tämä tarkoittanee jokseenkin samaa kuin hallinta merkityksessä ’pysyvä tosiasiallinen valtasuhde esineeseen’. Rikosoikeustieteessä on perinteisesti käytetty rikosoikeudellista vallinnan käsitettä, jonka sisältö on erotettu hallinnasta. Käsite-erittely oli aikoinaan tarpeen siksi, että ennen analyttisen siviilioikeuden vakiintumista hallinta miellettiin ensisijaisesti oikeudelliseksi ilmiöksi; tällöin tarvittiin väljempi vallinnan käsite kuvaamaan pelkkää

37. Ks. Simo Zitting – Martti Rautiala, *Esineoikeuden oppikirja*. Suomen Lakimiesliiton Kustannus 1966, s. 14. Asiallisesti samoin ks. R. A. Wrede – Ilmari Caselius, *Esineoikeuden pääpiirteet Suomen oikeuden mukaan* I. 2. painos. Söderström 1946, s. 19 ja Leena Kartio, *Esineoikeuden perusteet*. 2., uudistettu painos. Lakimiesliiton Kustannus 2001, s. 63. Vrt. Erkki Havansi, *Esineoikeuden ”esine” ja esine*, s. 83–103 teoksessa Heidi Lindfors – Emilia Korkea-aho – Santtu Turunen (toim.), *Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä – Juhlakirja Risto Koulu 60 vuotta*. Edita 2009, s. 85–94, jossa hän pitää tarkoituksenmukaisena aineellisuuskriteerin poistamista; esine merkitsisi tällöin samaa kuin varallisuusobjekti.

38. Ks. Janne Kaisto – Jarno Tepora, *Esineoikeus eurooppalaistuvassa Suomessa*. Kauppakamari 2012, s. 177. Ks. myös Kartio 2001, s. 115–116.

39. Zitting – Rautiala 1966, s. 14 ja Wrede – Caselius 1946, s. 20–21.

40. Ks. Kaisto – Tepora 2012, s. 218 ja Zitting – Rautiala 1966, s. 52–59. Jälkimmäisessä teoksessa esitellään tiiviisti, kuinka eri ajattelijat ovat 1800-luvulta lähtien määritelleet hallintaa. Hallinnan käsitteestä ks. myös Almqvist 2020, s. 184–185, 195–203.

41. HE 66/1988 vp, s. 35.

tosiasiallista määräämisvaltaa (johon liittyi myös määräämistahto).⁴² Silloin kun nykyisessä rikosoikeustieteessä käytetään termiä ”vallinta”, sitä voidaan käyttää hallinnan synonyyminä, mikä onkin johdonmukaista.⁴³ Koska samalle asialle ei tarvita kahta termiä, puhumme sekaannusten välttämiseksi vain hallinnasta.⁴⁴

Kolmas avainkäsite, omistusoikeus, on kotimaisessa esineoikeudessa tyyppillisesti jaettu elementteihin. Keskeiset elementit ovat omistajan hallintaoikeus, omistajan kelpuutukset ja tietynasteinen dynaaminen suoja.⁴⁵ Viimeaikaisessa esineoikeudessa Janne Kaisto ja Jarno Tepora ovat pitäneet omistusoikeuden käsitteellisenä ytimenä hallintaoikeutta, tarkemmin sanoen omistajan yksinomaista oikeusjärjestyksen turvaamaa käyttömahdollisuutta.⁴⁶ Jo Simo Zitting piti sitä omistusoikeuden primäärinä elementtinä.⁴⁷ Se, että esineen käyttömahdollisuutta rajoitetaan lainsäädännössä varsin monin tavoin, ei tietenkään poista omistajan omistusoikeutta.

Omistusoikeuden käsitettä on pohdittu viime vuosikymmeninä muillakin oikeudenaloilla. Ympäristöoikeudessa Tapio Määttä katsoo, että on toisinaan mielekästä käyttää ilmausta ”omistusoikeus” silloinkin, kun oikeusjärjestys epäilee kaikkia esineen käyttömahdollisuudet. Vaikka ampuma-aseen hankkiminen ja jopa hallussapito on luvanvaraista ampuma-aselain (1/1998) 18 §:n nojalla, tuntuu intuitiivisesti luontealta kutsua aseensa omistajaksi henkilöä, joka on perinyt aseensa vuosikymmeniä sitten, pitänyt sitä yhtäjaksoisesti hallussaan eikä ole hakenut aselupaa.⁴⁸ Insolvens-

42. Ks. Salovaara 1960, s. 56–57 ja Brynolf Honkasalo, Suomen rikosoikeus. Erityinen osa I.2: Varallisuusrikokset. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1964, s. 12–13.

43. Ainakin Lappi-Seppälä 2022a, s. 878–881 käyttää käsitteitä vaihdannaisina. Sen sijaan Tolvanen ja Kallio käyttävät varkaussäännöksen ilmauksen ”hallusta” selittämiseen pelkästään vallinnan käsitettä, jolloin sen suhdetta hallintaan ei voida arvioida. Matti Tolvanen – Heikki Kallio, Varkaus ja moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, s. 512–530 teoksessa Dan Frände – Tatu Hyttinen – Heikki Kallio – Heli Korkka-Knuts – Jussi Matikkala – Jussi Tapani – Matti Tolvanen – Pekka Viljanen – Markus Wahlberg, Keskeiset rikokset. 5., uudistettu painos. Edita 2023, s. 514.

44. Hallinnan käsitteen avulla voidaan tehdä kaikki ongelmanratkaisukyvyyn kannalta tarpeelliset erottelut puhumalla esimerkiksi hallinta-apulaisista (vallinta-apulaisten sijaan), yhteishallinnasta ja hallinnan menettämisestä. Vallinnan käsite ei tuo lisäarvoa vaan saattaa jopa viedä tulkintoja harhateille, koska vallintaa koskevat perinteiset tulkintasuositukset kytkeytyivät patriarkaalisen yhteiskunnan arvoihin. Ks. Hannu Tapani Klami, Tulkinta, tieteisoppi, tunnusmerkistö. Näkökohtia anastusrikoksista, s. 17–35 teoksessa Sainio – Vikatmaa – Tolonen – Lehtonen 1972, s. 28–34.

45. Ks. esim. Zitting – Rautiala 1966, s. 185–190.

46. Kaisto – Tepora 2012, s. 243–244.

47. Ks. Simo Zitting, Omistajanvaihdoksesta silmällä pitäen erityisesti lainhuudatuksen vaikutuksia. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1951, s. 25–29.

48. Ks. Tapio Määttä, Maanomistusoikeus. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1999, s. 262–265. Tosin luvanvarainen hallussapito on eri asia kuin kategorisesti laiton hallussapito. Määttän toinen esimerkki maamiinojen kategorisesta kieltämisestä koskee erityislaatuista siirtymäajan tilannetta. Autot taas ovat esineitä, joiden ensisijainen käyttötarkoitus (tieliikennekäyttö) on luvanvarainen mutta eräät muut käyttötavat sallittuja; autohan saa seistä tallissa keräilyesineenä tai toimia teiden ulkopuolella ”peltoautona”.

sioikeudessa Heidi Lindfors on samoilla linjoilla Määtän kanssa ja on verrannut omistusoikeutta sipuliin tarkoittaen, että käsitteellä ei ole sellaista ydintä, joka selvästi erottuisi muista kerroksista.⁴⁹ Eläinoikeustutkija Visa A. J. Kurjen mukaan silloin, kun oikeusjärjestys rajoittaa eläimeen liittyviä käyttömahdollisuuksia kyllin suuresti, ei ole enää mielekästä puhua ihmisen omistusoikeudesta eläimeen.⁵⁰

Esineen omistusoikeus edellyttää saantoa. Alkuperäisistä saannoista valtaus on mahdollinen, jos esine ei ole ollut kenenkään omistuksessa tai jos aiempi omistaja on hylännyt esineen. Muut kuin alkuperäiset saannot ovat omistajanvaihdossaantoja, esimerkiksi kauppa.⁵¹ Esineen oikeudeton ottaminen ei merkitse saantoa eikä yleensääkään vaikuta oikeustasolla.⁵²

3. Epätyypillisiä varkauden tai ryöstön kohteita

3.1. Johdatus aihepiiriin

RL 28:1:n varkaussäännöksen tunnusmerkistössä on säädetty rangaistavaksi menettely, jossa tekijä ”anastaa toisen hallusta irtainta omaisuutta”. Myös RL 31.1:n 1 kohdan ryöstötunnusmerkistö sisältää irtaimen omaisuuden käsitteen. Vaikka viimeksi mainittu säännös on kielellisesti koukeroinen, selvää on, että anastusteko yhdessä väkivallan tai sen uhan kanssa täyttää tunnusmerkistön.⁵³

Oikeuskirjallisuudessa Raimo Lahti on pitänyt varallisuusrikossäännöksiä jokseenkin itsenäisinä siviilioikeuteen nähden, vaikkakin ”tietyntaiteinen sidoksisuus on luonnollista” ja tulkintaongelmat edellyttävät systemaattisten yhteyksien selvittämistä.⁵⁴ Myös Lappi-Seppälä, joka teroittaa varkaussäännöksen omai-

49. Heidi Lindfors, Sivullisen asema ulosotossa: erityisesti omistusolettaman ja keinotekoisien järjestelyjen näkökulmasta. *Edita* 2008, s. 363–364.

50. Ks. myös Visa A. J. Kurki, *A Bird’s-Eye View of Animals in the Law*. *Modern Law Review* 87(6) 2024, s. 1452–1479, 1458: “ – – animal rights very often function by limiting owners’ liberty to use their property, and very strong animal rights would essentially erode the corresponding property rights to a point that the relationship could no longer meaningfully be called ownership.” Kurki tarkoittanee tässä rauhoitettuja villieläimiä.

51. Ks. Kaisto – Tepora 2012, s. 245, 287–290 ja Zitting – Rautiala 1966, s. 219–220.

52. Ks. Kaisto – Tepora 2012, s. 245–246, 413–414. Monimutkaisempi kysymys on, milloin varastetun esineen myöhempi luovutuksensaaja nauttii saantosuojaan vilpittömän mielensä perusteella. Aihetta käsitellään rikoslain voimaansaamisesta annetun asetuksen (19.12.1889/39B) 11 §:ssä.

53. Ks. HE 66/1988 vp, s. 96.

54. Raimo Lahti, Rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäinen vaihe: varallisuus- ja talousrikossäännökset, II. *Lakimies* 7/1991, s. 873–901, 884–885. Ks. myös Nils Jareborg, *Förmögenhets-*

suuden käsitteen itsenäisyyttä, turvautuu siviilioikeuden sääntöihin tietyissä kysymyksissä: lainsoveltajan tulee näet ymmärtää omistusoikeuden käsite, jotta hän osaa jättää anastuksen käsitteen ulkopuolelle muun muassa hylätyt esineet ja oman omaisuuden oikeudettoman ottamisen (esimerkiksi pantinhaltijan hallusta).⁵⁵ Systemaattisesti on tärkeää huomata, että varkaudella tekijä ei saa varallisuus oikeutta vaan tosiasiallista määräysvaltaa esineeseen.⁵⁶ Varkauden uhri ei liioin menetä varallisuus oikeuttaan. Niinpä varkauden kohdetta voi kuvailla esineeksi – tarkemmin ottaen esineen hallinnaksi – pikemminkin kuin omaisuudeksi sanan siviilioikeudellisessä merkityksessä.⁵⁷

Useimmissa varkaustapauksissa tekijä ottaa esineen, johon uhrilla on omistusoikeus ja joka on uhrin hallinnassa. Käsittelemme tässä luvussa eräitä epätyypillisiä tilanteita.

Voiko varkaalta varastaa? Oletetaan, että A anastaa B:ltä esineen, jonka B on aiemmin anastanut omistaja C:ltä. Koska esine on C:n irtainta omaisuutta ja on B:n hallussa, A:n teko kielellisesti tulkiten täyttää varkauden tunnusmerkistön: sanamuotohan ei edellytä omistajan ja haltijan olevan sama henkilö.⁵⁸ Tämä on myös pitkään ollut oikeuskäytännön ja -kirjallisuuden kanta.⁵⁹ Kannasta ei ole syytä poiketa myöskään teleologisella tulkinnalla: vaikka A:n teko ei loukkaa mitään B:n oikeushyvää, hänen tekonsa ei ole C:n omistusoikeuden kannalta harmiton.⁶⁰ Erityistapauksista tulee mainita, että jos omistaja C ottaa B:n anastaman esineen takaisin itselleen, kyse ei ole anastuksesta, koska ottaminen on siviilioikeudellisesti oikeutettua. Tosin C syyllistyy tällöin rikoslaisa rangaistavaksi

brotten. Norstedt 1975, s. 16–20.

55. Lappi-Seppälä 2022a, s. 881. Viimeksi mainittu teko voi merkitä muuta rikosta, kuten hallinnan loukkausta (RL 28:11).

56. Tämä seuraa luvun 2.2 toisesta ja viimeisestä kappaleesta. Rikosoikeustieteessä näin on nimenomaan todennut Salovaara 1960, s. 112–113. Esitöiden (hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain täydentämisestä rangaistusasteikosta poikkeamista koskevalla säännöksellä sekä varkautta, veropetosta ja eräitä muita rikoksia koskevien säännösten muuttamisesta 23/1972 vp, s. 6) perusteella varkauskäsitettä ei haluttu muuttaa lainmuutoksella, jossa varkaussäännökseen otettiin omaisuuden käsite. Ks. tästä Olavi Heinonen, Varkautta koskevat uudet säännökset. Defensor Legis 1/1972, s. 461–483, 467.

57. Ks. samoin Lappi-Seppälä 2022a, s. 880: ”Omaisuuden käsitettä ei ymmärretä esineoikeudellisessa merkityksessä (jolloin siihen sisältyisivät myös esineisiin kohdistuvat oikeudet). Tässä omaisuus viittaa vain konkreettisiin esineisiin.” Ks. myös Salovaara 1960, s. 16–18 ja Lahti 1991, s. 889, jonka esitys tosin on melko monitulkintainen. Vrt. Tolvanen – Kallio 2023, s. 512, jotka eivät mene yhtä pitkälle. Hallintaa koskeva tarkennus on tarpeen siksi, että valtaamaton tai hylätty esine ei kelpaa varkauden kohteeksi.

58. Varkaus- ja ryöstösäännökset sisältävät määreen ”toisen hallussa” siksi, että henkilö syyllistyy kavallukseen ottaessaan anastustarkoituksessa jotain, joka on jo hänen hallussaan. Ks. esim. Lappi-Seppälä 2022a, s. 877, 896.

59. Ks. KKO 1949 II 343; Salovaara 1960, s. 99 ja Honkasalo 1964, s. 15. Ks. KKO 2024:13, kohta 8, josta päätellen oikeusohje on yhä pätevä.

60. Omaisuuden vieminen ensimmäisen varkaan hallinnasta voi näet merkitä sitä, että omistaja A:n on entistä vaikeampi saada omaisuuttaan takaisin.

säädettyyn omankädenoikeuteen (RL 17:9), paitsi jos käsillä on pakkokeinolain (806/2011, PKL) mukainen itseaputilanne (PKL 1:5).⁶¹

Tarkastellaan seuraavaksi laittomia esineitä. Tällä käsitteellä tarkoitamme esineitä, joiden hallussapito on lainvastaista jokaiselle luonnolliselle henkilölle, mutta mahdollisesti sallittua viranomaisille ja tutkimuslaitoksille. Laiton esine on erotettava luonnolliselle henkilölle luvanvaraisista esineistä, kuten ampuma-ase-lain mukaisista aseista. Hyvä esimerkki laittomasta esineestä on huumausaine, jonka hallussapito on kriminalisoitu RL 50:1:n 5 kohdassa. Kysymystä ei ole käsitelty merkittävästi ennen ennakkotapausta KKO 2024:13. Merkille pantavaa on, että 1950- ja 1960-lukujen kirjallisuudessa Bruno A. Salmiala, Brynolf Honkasalo ja Niilo Salovaara ovat todenneet niukoin perusteluin huumausaineet kelvollisiksi anastuskohteiksi.⁶² Lappi-Seppälä on esittänyt saman toteamuksen rikosoikeuden perusteoksessa.⁶³ Idean isä Salmiala esitti sen yhdessä virkkeessä oikeustapauskomentissa, joka koski veromerkkien anastamista. Virkkeen tarkoitus oli havainnollistaa, että vaikka esineeltä puuttuvat lailliset markkinat, esineellä voi kuitenkin olla tosiasiallista arvoa.⁶⁴ Kysymys arvosta ei enää nykyisin ole merkittävä anastuksen kohdetta määriteltäessä, kuten johdannossa mainittiin. Oikeuskirjallisuuden kannanmuodostus ei siis perustunut sellaiseen analyysiin, jossa laitonta esinettä olisi arvioitu omaisuuden käsitteen kannalta. Tällaista analyysia ei näet tarvittu ennen lainmuutosta 498/1972, sillä varkauden objekti määriteltiin aiemmin termein ”rahaa tai tavaraa”.⁶⁵

3.2. Huumausaineet ennakkotapauksen KKO 2024:13:n valossa

Ennakkotapauksen KKO 2024:13 keskeinen tosiseikasto voidaan kuvata lyhyesti. Syytetty oli tullut asianomistajien asuntoon kirveen ja puukon kanssa saadakseen

61. Omankädenoikeudesta ja itseavusta ks. Sakari Melander – Martti Majanen, Rikokset yleistä järjestystä vastaan, s. 429–503 teoksessa Lappi-Seppälä ym. 2022, s. 464 ja Kaisto – Tepora 2012, s. 230. Omankädenoikeutta koskeva rikossäännös on sijoitettu RL 17 lukuun: kyse on rikoksesta, joka loukkaa yleistä järjestystä eikä yksityisen oikeutta.

62. Ks. Bruno A. Salmiala, Kun veroviraston virkamies on virastossa säilytetyistä asiakirjoista anastustarkoituksessa irroitannut käytettyjä, osin mitätöityjä osin mitätöimättömiksi jääneitä veromerkkejä ja myynyt ne edelleen käytettäviksi, niin kysytään, onko hän syyllistynyt vain RL 36 luv. 11 §:n tarkoittamaan rikokseen vai onko hänet sen ohessa tuomittava RL 40 luv. 7 §:n 1 mon:n ja RL 16 luv. 15 §:n mukaan? Defensor Legis 2/1958, s. 121–127, 124; Salovaara 1960, s. 55 ja Honkasalo 1964, s. 11–12.

63. Lappi-Seppälä 2022a, s. 880.

64. Salmiala 1958, s. 124.

65. Muutoksen esityöt eivät keskittyneet käsitteellisiin kysymyksiin vaan kriminaalipoliittiseen tarpeeseen muuttaa varallisuusrikosten rangaistustasoa vauraampaan yhteiskuntaan sopivaksi. Ks. HE 23/1972 vp, s. 1–6 ja kokoavasti Vikatmaa 1972, s. 139–141. Varhaisemmasta oikeushistoriasta ks. Salovaara 1960, s. 9–15.

näiltä kannabista ja kannabiskasveja. Hän oli tehnyt näille väkivaltaa kirveellä ja uhkaillut näitä sanallisesti, mutta asianomistajien vastarinta oli torjunut hänen aikeensa. Käräjäoikeus hyväksyi syytteen törkeän ryöstön yrityksestä. Hovioikeus taas tulkitsi, että syytekohdassa oli kysymys kahdesta törkeästä pahoinpitelystä ja kahdesta laittomasta uhkauksesta.

Hovioikeuden perustelut anastusrikoksen objektista ovat huolelliset ja keskustellevat; oikeuslähdekartoituksen ja oikeusvertailun⁶⁶ ohessa todetaan, että huumausaineet ovat ”yleensä fyysisesti jonkun hallussa ja jollakulla on niihin myös määräysvalta”. Niihin myös liittyy taloudellinen intressi.⁶⁷ Eri asia kuitenkin on, millaisia ja kuinka pysyviä varallisuus oikeudellisia oikeuksia huumausaineisiin voi liittyä.⁶⁸ Hovioikeus korostaa, että haltijalla ei voi olla niihin ”laillista omistusoikeutta”. Koska omaisuusrikossäännöksen tarkoitus on suojata omistusoikeutta, laitton huumausaine ei kelpaa tällaisen rikoksen kohteeksi.⁶⁹ Hovioikeus vetoaa systeemiargumenttina myös puuttumattomuusperiaatteeseen, jonka mukaan lain tai hyvän tavan vastainen oikeustoimi ei saa oikeussuojaa.⁷⁰ Hovioikeuden perusteluilla on ansionsa, mutta niissä on myös käsitteellisiä erikoisuuksia. Esimerkiksi ilmaisusta ”laillinen omistusoikeus” herää kysymys, onko olemassa myös laitonta omistusoikeutta.

Korkein oikeus lähestyy kysymystä toisella tavoin ja niukoin perusteluin. Taustoituksen jälkeen kohdassa 8 viitataan varastettuun tavarahan ja kohdassa 9 todetaan, ettei ”laittomien huumausaineiden omistaminen” suoraan rinnastu siihen. Tämän jälkeen kohdassa 10 esitetään seuraavaa:⁷¹

”Vaikka huumausaineet eivät saa omaisuutena samanlaista suojaa kuin laillinen omaisuus, tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kysymys ei olisi jonkun hallussa ja omistuksessa olevasta irtaimesta omaisuudesta. Tällaisenaan omaisuuden ei siten voida katsoa olevan vailla omistajaa.”

66. Hovioikeus kävi läpi Ruotsin, Norjan ja Saksan oikeustilaa. Kiinnostavaa kyllä, Ruotsissa huumeita ei pidetä anastusrikoksen objektina. NJA 1977 s. 735. Oikeusohjeeseen vedotaan ajantasaisessa kommentaarissa Agneta Bäcklund – Stefan Johansson – Hedvig Trost – Suzanne Wennberg – Fredrik Wersäll, *Brottsbalken: En kommentar* (11.7.2024, JUNO-version 25), 8 kap. 1 §, kohta ”Tillgreppet skall innebära skada”. Tämä ei kuitenkaan ole merkittävä argumentti Suomen oikeuden tulkinnassa, koska Ruotsin varkaussäännös (BrB 8:1) ei rakennu omaisuuskäsittään varaan vaan käyttää toisenlaisia käsitteitä. Niinpä perusteellisempi vertailu ei olisi tarkoituksenmukaista.

67. Vaasan hovioikeus, asia R 21/1157, tuomio 21.10.2022 (ryöstörikoksen kohde), kappale 8.

68. Kappale 10.

69. Kappale 12.

70. Kappaleet 4, 11 ja 13. Hovioikeus viittaa perusteluissaan ennakkopäätöksiin KKO 2005:72 (ään.) ja KKO 2015:81. Puuttumattomuusperiaatteesta laajemmin ks. Mikko Tulokas, Puuttumattomuusperiaatteesta siviilioikeudessa. *Defensor Legis* 1/1972, s. 212–227 ja Otto Meri, Lain ja hyvän tavan vastaiset oikeustoimet. *Alma Talent* 2023, s. 332–362.

71. Kohta 10.

Toisin sanoen huumausaineet kehystetään omaisuudeksi ilman enempää perusteluja. Hallinnasta edetään omistukseen ilman oikeustason perustelua siitä, mikä tekee haltijasta omistajan. Seuraavaksi argumentoidaan sinänsä osuvasti, että laillisen markkina-arvon puute ei ole merkityksellinen seikka (kohta 11). Johtopäätöskappaleessa lausutaan, että sanamuoto ei estä laittomien esineiden lukemista anastuksen kohteeksi ja että tällaistaikin omaisuutta ”on perusteltua suojata ryöstöä koskevalla rangaistussäännöksellä” (kohta 12). Jälkimmäinen lausuma vaikuttaa suojatarkoitusergumentilta, jonka yhteys aiempiin perusteluihin jää kuitenkin epäselväksi.

Korkeimman oikeuden kanta voidaan ymmärtää seuraavasti. Anastusrikossäännösten omaisuuden käsitteen lähtökohtana vaikuttaisi olevan yleiskielinen käsitys omistuksesta. Tällöin kohde on jonkun oma ja usein myös arvokas;⁷² epämääräisen oma-käsitteen ydinsisältö lienee lähellä tosiasiallisen määräysvallan käsitettä.⁷³ Sen sijaan erisisältöinen on laillisen omaisuuden käsite, joka oletettavasti ymmärretään oikeustasolla, lähinnä siviilioikeudesta käsin.⁷⁴ Tämän jälkeen muodostetaan anastusrikosoikeudellinen irtaimen omaisuuden käsite, joka ei edellytä laillista markkina-arvoa, joka ei ole siviilioikeuden rajoittama ja joka muotoillaan rikosoikeuden itsenäisten tarpeiden mukaan.⁷⁵ Oikeastaan ennakkopäätös vahvistaa sen, että ryöstö- ja varkaussäännösten itsenäinen omaisuuden käsite muistuttaa enemmän siviilioikeuden esineen käsitettä kuin omaisuuden käsitettä. Säännös suojaa myös pelkkää haltijan tosiasiallista määräysvaltaa esineeseen.

Ajatus ei sinänsä ole uusi. Rikosoikeudellinen käsitejärjestelmä kutsuu perinteisesti omaisuudeksi myös sellaista, mitä ei saa pitää laillisesti hallussa. Erityisesti voidaan viitata RL 10:6:n säännökseen siitä, kenen omaisuutta voidaan konfiskoida. Mielenkiintoisin on pykälän 2 momentti, jonka mukaan esine tai omaisuus on sen omistusoikeudesta riippumatta tuomittava menetetyksi, jos sen omistajakin syyllistyisi sitä hallussaan pitämällä rikokseen. Esitöistä ilmenee, että 2 momentin nojalla voidaan konfiskoida sellaiset esineet, joiden hallussapitoon kenelläkään ei ole oikeutta. Säännöksen soveltamisalaan kuuluvina esineinä on esitöissä ja kirjallisuudessa mainittu huumausaineet ja katkaistu haulikko.⁷⁶ Se, että rikosoikeudessa näin vakiintuneesti puhutaan omistusoikeudesta ja omistajasta laittomankin esineen yhteydessä, antaa tiettyä tukea korkeimman oikeuden kannalle.

72. Ks. Kielitoimiston sanakirjan hakusana ”omistaa”: ”1. ilmaisemassa, että jk (vars. arvokas omaisuus) kuuluu jklle t. jllek, on jkn t. jnk oma”.

73. Kaisto – Tepora 2012, s. 583, jossa käytetään esimerkkinä pikkulasten käsityksiä leikkikaluista.

74. KKO 2024:13, kohta 10. Ks. myös Vaasan hovioikeus, asia R 21/1157, tuomio 21.10.2022.

75. KKO 2024:13, kohdat 11–12.

76. Hallituksen esitys eduskunnalle menettämisseuraamuksia koskevan lainsäädännön uudistamiseksi 80/2000 vp, s. 30, 41. Ks. Pekka Viljanen, Konfiskaatio rikosoikeudellisena seuraamuksena. Edilex 2007, s. 431–432.

Korkeimman oikeuden ratkaisua voidaan kritisoida kahdella tavalla: esitysteknisesti ja sisällöllisesti. Saman lopputuloksen perustelut olisi voitu esittää selkeämmin ja vakuuttavammin, jos ensin olisi todettu rikoslain käsitteiden olevan lähtökohtaisesti itsenäisiä ja myöhemmin olisi puhuttu yleiskielisen omaisuuden sijasta toisen määräysvallassa olevista esineistä, joiden hallussapito on laitonta. Johtopäätös olisi kuulunut, että tällaisetkin esineet kuuluvat RL 31:1:n itsenäisen irtain omaisuus -käsitteen piiriin. Toinen, sisällöllinen kritiikki voidaan kiteyttää kysymykseen, miksi säännös suojaa myös pelkkää tosiasiallista määräysvaltaa laittomaan esineeseen. Vaikka hyväksytään rikoslain käsitteiden tietynasteinen itsenäisyys, ei pidä sivuuttaa kysymyksiä suojeleobjektista eli oikeushyvistä. Koska oikeushyvät nykyisin tyypillisesti kytketään perusoikeuksiin,⁷⁷ ei sovi unohtaa omaisuutta perusoikeudellisena käsitteenä. Koska omaisuuden perusoikeussuoja ei kata lainvastaisia taloudellisia etuja,⁷⁸ on merkillistä tulkita irtaimen omaisuuden käsitettä niin laajasti, että se ulottuu laittomiin esineisiin. Vaasan hovioikeus päätyi suppeaan tulkintaan tämän kaltaisilla systeemiperusteluilla.⁷⁹ Korkein oikeus taas etenee kohdan 7 taustoituksesta kohdan 12 johtopäätökseen ”on perusteltua suojata ryöstöä koskevalla rangaistussäännöksellä” perustelematta avoimesti, mikä tekee määräysvallasta laittomaan esineeseen suojanarvoisen.⁸⁰

Korkeimman oikeuden ja Vaasan hovioikeuden perustelut ovat systeemiä eivätkä sisällä teleologista seurausharkintaa. Tämä on rikoslain tulkinnassa tavallista ja aiheellistakin, kuten alaluvussa 2.1. todettiin. Tarkoituksopillinen argumentaatio kiinnittyi tunnusmerkistöstä ilmenevään suojaratkaisuun. Ulkopuolinen saattaa silti kysyä, puoltaako seurausharkinta varkaus- ja ryöstösäännösten laajaa tulkintaa, joka kattaa myös laittomat esineet. Voidaan tarkastella, mitä suppeasta tulkinnasta seuraisi muutamassa tilanteessa. Jos esineiden ottaja käyttää väkivaltaa tai sen uhkaa, suppea tulkinta tarkoittaa, että teko on rangaistava pahoinpitelyrikoksena (RL 21:5, 6 ja 7) tai laittomana uhkauksena (RL 25:7). Voidaan kysyä, merkitsisikö tämä liian lievää sanktiouhkaa huumekauppaan liittyvän väkivallan ehkäisemisen kannalta; toisaalta pahoinpitelyri-

77. Ks. esim. Sakari Melander, *Kriminalisointiteoria*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2008, s. 336–351.

78. Ks. perustuslakivaliokunnan lausunto 8/2016 vp (HE 4/2016 vp laeiksi rikoslain 10 luvun sekä pakkokeinolain 6 ja 7 luvun muuttamisesta), s. 3, jonka mukaan perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti katsonut, että perustuslain 15 §:n 1 momentti ei tarjoa suojaa sellaiselle omaisuudelle, joka on hankittu rikoksella tai joka liittyy muutoin välittömästi rikolliseen toimintaan. Ks. myös esim. perustuslakivaliokunnan lausunto 65/2010 vp (HE 271/2010 vp laeiksi kalastuslain muuttamisesta ja kalastuslain muuttamisesta annetun lain 108 §:n muuttamisesta); PeVL 53/2006 vp (HE 13/2004 vp alkoholirikoksia koskevien säännösten uudistamisesta) ja PeVL 33/2000 vp (HE 80/2000 vp).

79. Vaasan hovioikeus, asia R 21/1157, tuomio 21.10.2022, kappaleet 12–13.

80. Perustelukohdan 11 argumenttia laillisen markkina-arvon puutteesta voidaan toki lukea e contrario siten, että esineen arvo laittomilla markkinoilla olisi merkityksellistä.

kosten rangaistusasteikko on laeva ja mahdollistaa tapauksen erityispiirteiden huomioimisen.⁸¹ Jos esineiden ottaja toimii väkivallattomasti mutta tunkeutuen toisen kotiin, soveltuu nimikkeenä kotirauhan rikkominen (RL 24:1–2). Mikäli hän ottaa esineen väkivallattomasti yleisellä paikalla esimerkiksi haltijan laukusta, anastussäännösten suppean tulkinnan mukaan teko on rankaisematon.⁸² Jos joku kokee tämän vääräksi, perustelutaakka kuuluu hänelle.

Yleisesti voi todeta, että taloudellinen intressi ei aina perusta oikeuksia tai velvollisuuksia. Esimerkiksi uhkapelistä voi syntyä A:lle intressi (pelisaatava) ja B:lle vastaava pelivelka, mutta puuttumattomuusperiaatteen vuoksi tilanteessa ei synny oikeutta eikä velvollisuutta.⁸³ Edelleen voidaan lisätä, että arvonlisäverojärjestelmä ei koske laittomia huumausaineita tai muitakaan sellaisia esineitä, joilla ”ei niiden luonteen ja erityispiirteiden vuoksi voida käydä laillista kauppaa”.⁸⁴

3.3. Muita tulkinnanvaraisia tilanteita

Laittomien esineiden käsite ei tyhjene huumausaineisiin. Toinen kiinnostava esimerkki koskee rauhoitettuja eläinyksilöitä sekä niiden munia ja johdannaisia, kuten turkkeja. Tällaisten olioiden hallussapito, vaihdanta ja muu kaupallinen hyödyntäminen on kielletty luonnonsuojelulain (9/2023, LSL) 87 §:ssä.⁸⁵ Näille olioille on kysyntää pimeillä markkinoilla, joiden maailmanlaajuinen arvo lienee miljardiluokkaa.⁸⁶ Herää kysymys, kelpaako esimerkiksi rauhoitetun eläimen muna varkauden kohteeksi. Salovaaran kanta on vaikeasti tulkittavissa: ensin näkin ”vapaudessa elävät villit eläimet joutuvat valtauksen kautta omistusoikeuden kohteiksi ellei ole niin, että jonkin eläinlajin pyydystäminen on laillisessa järjestyksessä kielletty tai että pyydystämällä loukataan toisen [– –] pyydystä-

81. Törkeän pahoinpitelyn rangaistusasteikko on vuodesta kymmeneen vuoteen vankeutta (RL 21:6). Esimerkiksi asiassa KKO 2024:13 Vaasan hovioikeus määräsi kahden vuoden vankeusrangaistuksen, korkein oikeus taas kahden vuoden kahdeksan kuukauden vankeusrangaistuksen – kyseessä oli yhteinen rangaistus rikoskokonaisuudesta, johon kuului myös mm. törkeä kotirauhan rikkominen.

82. Tässä oletetaan, että irtaimen omaisuuden suppea tulkinta soveltuisi myös hallinnan loukkaukseen (RL 28:11).

83. Ks. esim. Juha Lappalainen, Siviiliprosessioikeus II. Lakimiesliiton Kustannus 2001, s. 14–15.

84. Asia C-455/98 Tullihallitus v. Kaupo Salumets ym., ECLI:EU:C:2000:352, kohta 19. Ratkaisussa tämä poikkeus tulkittiin suppeaksi sikäli, että arvonlisäverojärjestelmän piiriin kuului sekoittamaton väkiviina eli tuote, joka voi kilpailla laillisilla alkoholimarkkinoilla.

85. Poikkeuksia voidaan myöntää tutkimus-, suojelu- tai koulutustarkoitukseen 89 §:n mukaisesti. Rangaistussäännöksiä sisältyy RL 48:5–5a:ään ja LSL 131 §:ään.

86. Reportaasi kertoo närpiöläisestä miehestä, joka oli kerännyt tai hankkinut lähes 9 000 linnunmunaa, joista valtaosa oli rauhoitettujen lintulajien. Ks. Petri Pöntinen, Suomen suurin luonnonsuojelurikos. Suomen Kuvalehti 42/2014. Ks. myös Kaisu Suopanki, Munavarkaati. Kolme oikeuteen asti päätyntä munarosvotarinaa. Yle 14.10.2019.

misoikeutta⁸⁷ Salovaara ei kuitenkaan ota kantaa siihen, voiko tällainen laitton esine toimia anastuksen kohteena siinä missä laitton huumausaine.⁸⁸ Uudessa eläinoikeusdoktriinissa Kurki tulkitsee kiinnostavasti, että rauhoitetut eläimet eivät ole lainkaan esineitä, koska nykyinen oikeusnormisto ei mahdollista niiden omistamista.⁸⁹ Tässä kysymyksessä tulee vastaan alaluvussa 2.2. esitetyn esinemääritelmän tulkinnanvarainen kohta: tarkoittaako ”voi olla ihmisen oikeudellisen vallan alainen”⁹⁰ a) pelkkää positiivisoikeudellista tilannetta vai b) syvempää oikeuskulttuurista vakaumusta siitä, että jokin ei kuulu nykyisen juridisen mielikuvituksen piiriin. Ensimmäinen vaihtoehto tuottaa suppeamman esinemääritelmän. Nähdäksemme se johtaisi vähemmän käyttökelpoiseen käsitejärjestelmään: täytyisi sanoa, että tietty olio LSL 87 §:n pääsäännön mukaan ei ole esine mutta LSL 89 §:n poikkeussäännön soveltuessa se kuitenkin on.

Päädymme siksi tulkintaan b) ja käsitejärjestelmään, jossa rauhoitetut eläimet sekä niiden munat ja johdannaiset ovat esineitä. Ne eivät kuitenkaan ole siviilioikeudellisesti omaisuutta. Tällainen esine rinnastuu huumausaineisiin. Jos A anastaa haltijalta tällaisen esineen, ennakkopäätöksen KKO 2024:13 kannan mukaisesti kyse on irtaimesta omaisuudesta, siis tapauksesta riippuen varkaudesta tai ryöstöstä.⁹¹ Tässä haltija tarkoittaa henkilöä, joka on tehnyt ulkonaisesti valtaustyyppisen toimen ja siten itse rikkonut luonnonsuojelulakia.⁹² Haltijan käsite ei siis kata maanomistajaa, jonka mailla rauhoitettu eläin sattuu liikuskellemaan.⁹³ Eläintarha katsottaneen siellä asuvan eläimen haltijaksi, joten kyseinen eläin on kelvollinen varkauden objekti.

87. Salovaara 1960, s. 20.

88. Ks. Salovaara 1960, s. 55 huumausaineista.

89. Kurki 2024, s. 1471–1472.

90. Zitting – Rautiala 1966, s. 14. Ks. myös Wrede – Caselius 1946, s. 20, Kirjoittajat viittaavat sekä kulttuuritilaan että voimassa olevaan oikeuteen.

91. Käytännössä tekijän menettely saattaisi tulla rangaistavaksi myös jonkin muun kuin varkaustai ryöstösäännöksen nojalla. Rauhoitettujen lintujen munien haltija saattaa syyllistyä menettelyllään RL 48:5:ssä tarkoitettuun luonnonsuojelurikokseen. Luonnonsuojelulailla rauhoitetun eläimen tai sen osan anastaminen ja myyntiin saattaminen saattavat niin ikään täyttää sekä varkauden että luonnonsuojelurikoksen tunnusmerkistön. Esitöiden mukaan luonnonsuojelurikossäännöksessä tarkoitettuun luovuttamiseen voi nimittäin syyllistyä esimerkiksi se, joka välittää luonnosta kerättyjä munia edelleen keräilijöille. Ks. tarkemmin hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi 94/1993 vp, s. 196–197. Sekä varkauden että luonnonsuojelurikoksen syyksi lukemisen puolesta puhuu tällöin se, että niitä koskevalla säännöksillä suojataan erilaisia oikeudellisia etuja.

92. Haltija on siis esimerkiksi tappanut rauhoitetun suurpedon ja vienyt ruhon mökilleen taikka vienyt rauhoitetun linnun munan kokoelmiinsa. Puhumme ulkoisesti valtaustyyppisestä toimesta, koska oikeustasolla ei tapahdu pätevää valtaussaantoa.

93. Eläin on selvästi vaikeammin hallittava esine kuin esimerkiksi tuoli, koska se osaa liikkua omin päin. Ks. Kurki 2024, s. 1461.

Laittomia esineitä ovat myös sellaiset ampuma-aseet, joille ei voida myöntää aselupaa niiden vaarallisuuden vuoksi. Esimerkkeinä voidaan mainita katkaistu haulikko ja kynäpistooli: niiden haltija syyllistyy ampuma-aserikokseen (RL 41:1–4).⁹⁴ Ei ole mitään syytä sulkea tällaisia objekteja esineen käsitteen ulkopuolelle. Jos tällainen esine anastetaan haltijalta, ennakkopäätöksen KKO 2024:13 kannan mukaisesti kyse on omaisuudesta eli varkaus- tai ryöstörikoksesta.

Omaisuuksien käsitteen tulkinnanvaraisella reuna-alueella liikutaan silloin, kun puhutaan ihmisperäisestä kudoksesta⁹⁵. Kyse on objektista, joka on irrotettu elävästä tai kuolleesta ihmisestä esimerkiksi hoitoa tai lääketieteellistä tutkimusta varten. Siviilioikeudellisessa 1900-luvun kirjallisuudessa tällaiset objektit luokiteltiin esineiksi.⁹⁶ Oikeusvakaumuksen kannalta kysymys ei kuitenkaan ole mistä tahansa esineestä, vaan jonkinlainen ihmisarvon jäännös ohjaa kudost materiaalin sääntelyä.⁹⁷ Aiheen aineellisoikeudellinen hahmotus edellyttää siviilioikeuden lisäksi bio-oikeuden perusteiden ymmärrystä.

Mietimme ensin elävän ihmisen luovuttamaa kudosta. Aiheeseen sovelletaan kudoslakia (101/2001) ja biopankkilakia (688/2012). Kun kudostenäyte on luovutettu biopankin säilytettäväksi, se on biopankkilain 7 §:n 2 momentin mukaan biopankin omaisuutta, ”jollei näytteiden siirtoa koskevassa sopimuksessa ole toisin nimenomaisesti sovittu”. Ennen lain säätämistä oikeuskirjallisuudessa esitettiin erilaisia käsityksiä siitä, jääkö kudoksen omistusoikeus luovuttajalle.⁹⁸ Kudostenäyte on sikäli erikoislaatuista omaisuutta, että sen omistaja ei saa tavoitella toiminnallaan taloudellista hyötyä:⁹⁹ kysymys on kompetenssirajoituksista, jotka eivät uhkaa omistusoikeuden käsitteellistä ydintä. Koska kudostenäyte on siviilioi-

94. Ks. esim. Rovaniemen hovioikeus, asia R19/834, tuomio 9.9.2020. Kynäpistoolin, haulikon ja patruunoiden luvaton hallussapito oli törkeä ampuma-aserikos.

95. Ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain (101/2001, kudoslaki) 1 a §:n 4 kohdan legaalimääritelmän mukaan kudoksella tarkoitetaan ”kaikkia soluista muodostuvia ihmiskehon rakenneosia”. Jätämme esityksen ulkopuolelle in vitro -alkiot, joiden käsitteellistäminen on hankala kysymys. Ks. Laura Walin, Kun suostumus ei riitä – kudostenäytteen ja alkion luovuttajan oikeusaseman tarkastelua. *Lakimies* 5/2008, s. 773–798, 781.

96. Ks. Zitting – Rautiala 1966, s. 14 ja Toivo Mikael Kivimäki – Matti Ylöstalo, Suomen siviilioikeuden oppikirja: yleinen osa. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1981, s. 207.

97. Onkin kehitetty residuaalisen ihmisarvon käsite. Ks. Riitta Burrell, Kuolema iloitsee palvellessaan elämää: Vainajien käyttäminen lääketieteellisessä tutkimuksessa ja opetuksessa. *Lakimies* 3/2014, s. 368–391, 373–374.

98. Omistusoikeuden säilymistä vastusti Lasse Lehtonen. Lasse Lehtonen, Suostumusoikeudet ja ihmiskudoksen käyttö, s. 215–230 teoksessa Petri Jääskeläinen – Pekka Koskinen – Martti Majanen (toim.), Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII. Raimo Lahdelle 12.1.2006 omistettu. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2006, s. 217–219. Kannatuksesta ks. Walin 2008, s. 773–798. Biopankkilain esitöistä ks. hallituksen esitys eduskunnalle biopankkilain sekä laeiksi ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain ja potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain muuttamiseksi 86/2011 vp, s. 45. Luovuttajan oikeudet liittyvät lähinnä yksityisyydensuojaan.

99. Tästä säädetään lähinnä kudoslain 18 §:n 3 momentissa. Taustoista ks. Walin 2008, s. 782–783.

keudellisesti omaisuutta, se epäilemättä kelpaa myös varkaus- tai ryöstörikoksen kohteeksi. Jos esimerkiksi tutkija anastaa kudosnäytteen, joka on hänen hallinnassaan, kyse lienee kavalluksesta.

Puhuttaessa kuolleen ihmisen jäänteistä tulee erottaa muutama eri skenaario. Haudattu ruumis ei ole kenenkään omaisuutta yleiskielisessä eikä siviilioikeudellisessa mielessä, eikä ole mitään syytä ulottaa varkaus- ja ryöstösäännösten omaisuuden käsitettä tällaiseen tapaukseen. Jos joku ottaa haudatun ruumiin osia, teko voi tulla rangaistavaksi hautarauhan rikkomisena (RL 17:12). Jos ruumiinosa sen sijaan on museon kokoelmassa, kyse lienee museon omaisuudesta ja kelvollisesta varkauden objektista.¹⁰⁰ Kolmannessa tilanteessa kuolleesta irrotetaan kudosta hoitotarkoitukseen kudoslain 4 luvun säännösten mukaisesti. Kudoslaissa ei säädetä, omistaako kudoslaitos tai jokin muu taho tällaisen kudoksen silloin, kun se on varastoituna kudoslaitoksen hallussa.¹⁰¹ Myöntävää vastausta tukee kudoslaitoksen ja biopankin analoginen kohtelu. Koska kudoslaitoksella on laillinen oikeus varastoida vainajasta irrotettua kudosta kudoslain 8 §:n nojalla, tämä esine mahtuu anastussäännösten irtaimen omaisuuden käsitteen piiriin.

4. Muita omaisuuden ottamista koskevia rikossäännöksiä

Entä milloin siviilioikeudellisen omaisuuden oikeudeton ottaminen merkitsee muuta rikosta kuin varkaus- tai ryöstörikosta? Kysymykseen vastaaminen merkitsee peruskartoitusta ja systematisointia. Tässä luvussa ei esiinny yhtä kiperiä tulkintaongelmia kuin luvussa 3, mikä johtuu pitkälti siitä, että useimpiin tilanteisiin sovelletaan melko uusia ja spesifejä säännöksiä. Sääntelyn runsaus ja siitä johtuva tunnusmerkistöjen täyttämistapojen samankaltaisuus tosin saattavat luoda konkurrenssiongelmiä: osa säännöksistä on soveltamisaloiltaan ainakin osittain päällekkäisiä, minkä vuoksi sama menettely saattaa täyttää useampia rikostunnusmerkistöjä. Tällöin kyse on lainkonkurrenssitilanteesta, jossa joudutaan arvioimaan, tuomitaanko tekijä vain yhdestä vai useammasta rikoksesta.¹⁰² Jälkimmäinen tulkinta saattaisi johtaa rikoksentehtäjän liialliseen rankaisemi-

100. Tällä kannalla oli Salovaara 1960, s. 18.

101. Kudoslain 4 luku näet edustaa bio-oikeudellista sääntelyä, joka perustuu suostumusmalliin eikä varallisuus oikeuksien käsitteistöön.

102. Ks. lainkonkurrenssin käsitteestä Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2025, s. 618. Ks. myös Madeleine Leijonhufvud – Suzanne Wennberg, *Straffansvar. Sjunde upplagan. Norstedts Juridik* 2005, s. 54, jonka mukaan konkurrenssiongelmiä on pidetty merkinä ylikriminalisoimisesta ja lainsäätämisen epäonnistumisesta.

seen.¹⁰³ Kyse on tapauskohtaisesta arvioinnista, jonka pohjaksi oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa on kehitelty erilaisia arviointikriteerejä.

Siviilioikeudessa omaisuuden eli varallisuus oikeuksien käsite tunnetusti kattaa saamisoikeudet. Saamisoikeuksiin kuuluu myös tiliraha, jonka tärkein ilmenemismuoto on pankkitalletus.¹⁰⁴ Tilirahaa kuitenkin kohdellaan pitkälti samoin kuin esineitä eräissä oikeuskysymyksissä, esimerkiksi arvioitaessa tilivarojen sekoittumista ja erotettavuutta insolvenssitilanteissa.¹⁰⁵ Rikoslain esitöissä ja kommentaareissa saamisoikeus on rajattu varkaus- ja ryöstösäännösten omaisuuden käsitteen ulkopuolelle.¹⁰⁶ Taustalla on perinteinen konstruktio, jonka mukaan kyseinen omaisuuden käsite ei kata aineettomia objekteja. Niinpä rahan lajeista vain setelit ja kolikot kelpaavat varkauden objekteiksi.¹⁰⁷

Saamisoikeuden oikeudeton ottaminen voi merkitä ainakin kavallusta tai maksuvälinepetosta. RL 28:4.1:n mukaiseen kavallukseen syyllistyy se, joka anastaa ”hallussaan olevia varoja tai muuta irtainta omaisuutta”. Säännöksessä varojen käsite kattaa myös tilirahan, ja varojen ajatellaan olevan sen hallussa, ”jolla on oikeus niitä nostaa taikka siirtää” (RL 28:13.3).¹⁰⁸ 1 momentin vakiintunut kutsumanimi ”esinekavallus” onkin hieman epätarkka. Esinekavalluksen tyyppitapauksessa työntekijä tai viranhaltija anastaa työnantajan tilivaroja.¹⁰⁹ Sen sijaan silloin, kun henkilö anastaa toisen tilivaroja hyödyntämällä maksuvälinettä ilman laillista oikeutta, teko on soveltuu RL 37:8:n maksuvälinepetossäännös. Maksuvälineen määritelmä uudistettiin vuonna 2021, ja se on nykyisin laaja (RL 37:15): käsite kattaa muun muassa pankki- ja luottokortit, verkkopankkitunnukset, mobiilisovellukset ja virtuaalivaluutat.¹¹⁰ Lisäksi on huomattava RL 37:12:n mukainen maksuvälinerikos, jonka eräs tekemuoto on maksuvälineen anastaminen (1 momentin 1 kohta). Useimmiten maksuväline anastetaan tilivarojen anastamiseksi, jolloin on tarpeetonta lukea tekijän syyksi sekä maksuvälinepetosta että maksuvälinerikosta. Konkurenssikysymystä onkin käsitelty RL 37:12.3:ssa siten, että maksuvälinerikosta koskeva säännös soveltuu vain, jos teko ei ole rangaistava maksuvälinepetoksena tai osallisuutena sellaiseen.¹¹¹ Tilivarojen oikeudeton ottaminen saattaa merkitä myös RL 36:1.2:n mukaista tietojenkäsit-

103. Ks. Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2025, s. 619.

104. Ks. Kristian Kesitalo, Suomen rahan oikeushistoria. Helsingin yliopisto 2022, s. 178 ja Kaisto – Tepora 2012, s. 313. Tilirahan legaalimääritelmä on rahoitusvakuuslain (11/2004) 3 §:n 1 momentin 2 kohdassa.

105. Ks. Kaisto – Tepora 2012, s. 311–315.

106. HE 66/1988 vp, s. 34; Lappi-Seppälä 2022a, s. 880 ja Tolvanen – Kallio 2023, s. 512.

107. Ks. jo Salovaara 1960, s. 15.

108. Ks. Lappi-Seppälä 2022a, s. 894–895.

109. Ks. esim. KKO 2018:17.

110. Ks. Tatu Hyttinen – Jussi Tapani, Maksuvälinepetos, s. 657–667 teoksessa Frände ym. 2023, s. 657–660.

111. Ks. myös hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 37 luvun muuttamisesta 52/2021 vp, s. 42–43 ja Kimmo Nuotio, Maksuvälinerikokset, s. 1260–1283 teoksessa Lappi-Seppälä

telypetosta, jos tekijä toteuttaa sen esimerkiksi huijausohjelmiston avulla uhrin asioissa verkkopankissa.¹¹²

Immateriaalioikeuksista muun muassa tekijänoikeus, patenti ja mallioikeus ovat varallisuusoikeuksia, jotka kohdistuvat aineettomiin objekteihin. Selvää on, että nämä oikeudet jäävät varkaus- ja ryöstösäännösten ulkopuolelle ja että niiden loukkauksia arvioidaan RL 49:1–2:n mukaan. Rikosoikeudellisesti tulkinanvaraisempia kysymyksiä liittyy liike- eli yrityssalaisuuksiin¹¹³. Liikesalaisuus sinänsä on tietona (tai tietoon kohdistuvina oikeusasemina¹¹⁴) aineeton, mutta yksi rikollinen tapa hankkia tieto on anastaa esine, josta tieto ilmenee. Tällaisia esineitä voivat olla esimerkiksi paperimuotoiset tekniset piirustukset tai tulevien tuotteiden mallikappaleet.¹¹⁵ Yritysvakoiluun syyllistyy muun muassa se, joka ”hankkimalla haltuunsa tai jäljentämällä asiakirjan tai muun tallenteen” oikeudettomasti hankkii tiedon toiselle kuuluvasta liikesalaisuudesta (RL 30:4.1:n 2 kohta).

Herää kysymys, syyllistyykö henkilö sekä anastusrikokseen että yritysvakoiluun anastamalla esineen tavalla, joka täyttää edellä siteeratun yritysvakoilun tunnusmerkistön. Tämä konkurrensikysymys siis ylipäänsä koskee vain tilanteita, joissa anastetaan jotain aineellista. Yritysvakoilusäännöksen 2 kohta otettiin lakiin 769/1990 vasta eduskuntakäsittelyssä, sillä hallituksen esityksessä kyseinen teko aiottiin kriminalisoida varkausrikoksena eikä yritysvakoiluna.¹¹⁶ Lakivaliokunta piti perustellumpana, että kaikki salaisen tiedon hankkimistavat ovat rangaistavia yritysvakoiluna. Mietinnön loppuosaan sisältyy lausuma ”tapauksissa, joissa yrityssalaisuuden sisältävä tallenne sellaisenaan on arvokas, voitaisiin kuitenkin soveltaa varkaus- ja kavallusrikossäännöksiä”.¹¹⁷ Mietinnössä mainitaan eritoten, että tällaisissa tilanteissa voidaan soveltaa törkeää varkautta tai törkeää kavallusta koskevaa säännöstä ankarine rangaistusasteikkoineen.¹¹⁸

ym. 2022, s. 1280. Ks. toissijaisuuslausekkeista yleisesti Heikki Kallio, Toissijaisuuslausekkeet rikoslaissa. Defensor Legis 1/2018, s. 19–36.

112. Tietojenkäsittelypetoksesta ja sen suhteesta maksuvälinepetokseen ks. Kaarlo Hakamies, Petos ja muu epärehellisyys, s. 1195–1259 teoksessa Lappi-Seppälä ym. 2022, s. 1215–1217.

113. Käsitteestä ks. liikesalaisuuslain (595/2018) 2 §; Tom Vapaavuori, Liikesalaisuudet ja salassapitosopimukset. 3., uudistettu painos. Alma Talent 2019, s. 55–69 ja Klaus Nyblin, Liikesalaisuuksien suoja. Kauppakamari 2024, s. 228–236.

114. Ks. tästä käsite-erittelystä Maiju Auranen, Salliiko liikesalaisuuslaki tiedon hankinnan? Lakimies 2/2025, s. 176–197.

115. Ks. Pekka Viljanen, 8.3 Yrityssalaisuusrikokset, s. 714–770 teoksessa Frände ym. 2023, s. 716–717; Vapaavuori 2019, s. 61 ja Ilkka Rautio, RL 30: Elinkeinorikokset, s. 1017–1050 teoksessa Lappi-Seppälä ym. 2022, s. 1026. Piirustus aineellisena oliona (paperina ja musteena) ei siis itsessään ole liikesalaisuus, vaan siitä ilmenevä merkityssisältö eli tieto on.

116. HE 66/1988 vp, s. 84–85.

117. Lakivaliokunnan mietintö 6/1990 vp (HE 66/1988 vp rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsitteväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi), s. 11.

118. Ks. LaVM 6/1990 vp, s. 11.

Tällöin yritysvakoilu syrjäytynee sen tunnusmerkistöön sisältyvän toissijaisuuslausekkeen vuoksi.

Yritysvakoilun suhteesta anastusrikoksiin on esitetty rikosoikeustieteessä osin toisistaan poikkeavia näkemyksiä. Yksinkertaisin tulkinta on, että kun esine sellaisenaan on vähäarvoinen, anastussäännökset (perusmuotoinen varkaus ja näpistys) syrjäytyvät ja vain yritysvakoilusäännös soveltuu.¹¹⁹ Pekka Viljanen on kuitenkin tulkinnut, että vähäarvoisenkin esineen anastukseen voidaan soveltaa sekä anastusrikossäännöstä että yritysvakoilusäännöstä. Hänen perustelunsa mukaan rikoksen konkreettinen kohde on erilainen ja myöskään säännöksillä suojattavat oikeushyvät eivät ole yhtenevät. Viljanen tukee kannanottoaan myös ratkaisulla Kouvolan hovioikeus 2004:2.¹²⁰ Kyseinen ratkaisu kuitenkin koski jokseenkin erilaista tapausta: A oli anastanut yhtiön tuotantolaitoksesta julkistamattoman mallin mukaisia matkapuhelinkuoria ja myöhemmin toimittanut niitä B:lle. Jutussa A tuomittiin sekä varkaudesta että yrityssalaisuuden rikkomisesta (RL 30:5), B taas yrityssalaisuuden väärinkäytöstä (30:6). Tapauksessa Kouvolan hovioikeus 2004:2 A:n rikolliset teot erottuvat toisistaan selvemmin kuin sellaisessa tallenteen anastuksessa, jonka tekijä syyllistyy yritysvakoiluun.¹²¹

Tekijän menettely täyttää samanaikaisesti perusmuotoisen varkauden ja yritysvakoilun tunnusmerkistöt, jos hän esimerkiksi anastaa kannettavan tietokoneen, jonka sisällä on liikesalaisuuksia. Korkeimman oikeuden viimeaikaisessa ratkaisukäytännössä lainkonkurrenssiarviointissa painoarvoa on annettu ennen kaikkea säännösten suojeluobjekteille.¹²² Tässä hypoteettisessa tilanteessa lainkonkurrenssia puoltaa se, että asianomistaja on sama ja säännösten taustalla olevien suojeluobjektien mahdollinen ero vaikuttaa hiuksenhienolta, sillä kumpikin teko loukkaa yhtiön varallisuusintressejä. Varkauden ja yritysvakoilun välistä suhdetta on tällöin perusteltua tulkita lähtökohtaisesti siten, että varkaussäännös väistyy ankarammin rangaistavan yritysvakoilusäännöksen tieltä. Sama suositus koskee näpistyksen ja yritysvakoilun suhdetta, kuten piirustuksen anastusta.

Aineeton omaisuus voi olla muutakin kuin immateriaalioikeuksia tai liikesalaisuus-oikeuksia. Virtuaalisessa pelimaailmassa pelaaja voi rahalla hankkia objekteja, joita käytetään esimerkiksi pelissä menestymiseen tai pelihahmon

119. Näin Klaus Nyblin, Yrityssalaisuuksille dokumenttisuoja? Defensor Legis 1/2001, s. 76–97, 83. Ks. myös Rautio 2022, s. 1046.

120. Kouvolan hovioikeus 2004:2, asia R 03/1364, tuomio 30.9.2004. Ks. Viljanen 2023, s. 735–736. Ks. myös Pekka Viljanen, Vielä yritysvakoilusta ja yrityssalaisuuden rikkomisesta. Defensor Legis 3/2001, s. 425–434, 430.

121. Tekokokonaisuuden yhtenäisyys on yksi tekijä, joka puoltaa lainkonkurrenssin olemassaoloa. Ks. Lauri Luoto, Lainkonkurrenssin ratkaisukriteerit KKO:n tuoreen oikeuskäytännön ja oikeustieteen valossa. Defensor Legis 2/2022, s. 403–418, 415–416.

122. Ks. esim. KKO 2014:7 (ään.); KKO 2017:57; KKO 2019:31 (ään.); KKO 2021:7; KKO 2024:4; KKO 2025:12 ja KKO 2025:61. Ks. myös Jenna Piippo, Rikossäännösten oikeushyvälottuvuus lainkonkurrenssiarviointissa korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön valossa. Lakimies 3–4/2022, s. 645–668.

koristeluun.¹²³ Koska anastussäännösten mukainen irtain omaisuus on aineellista, tällaisen virtuaaliobjektin oikeudeton ottaminen ei merkitse anastusta. Näin ollen Kouvolan hovioikeus niin sanotussa Habbo Hotel -asiassa hylkäsi näpistysyytteen lain sanamuodon, rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja esitöiden nojalla.¹²⁴ Tämänkaltainen virtuaalisen omaisuuden viemiseen liittyvä teko voi kuitenkin täyttää petoksen tunnusmerkistön.¹²⁵ Aineellisuuskriteeriin on yksi lakisääteinen poikkeus: RL 28:13.2:n mukaan sitä, mitä varkaus- ja kavallussäännöksissä säädetään irtaimesta omaisuudesta, ”sovelletaan myös sähköön tai lämpöön, joka on saatettu taloudellisesti hyväksi käytettävään muotoon”.¹²⁶

Eräissä tilanteissa A:n omistama esine päätyy B:n tosiasialliseen määräysvaltaan ilman, että tapausta ainakaan välttämättä katsotaan varkaudeksi. Jos A unohtaa tavanomaisen irtaimen esineen yleiselle paikalle, josta B löytää sen ja ottaa määräysvaltaansa, B syyllistyy niin sanottuun löytötavaran kavallukseen (RL 28:4.2).¹²⁷ Löydetyn tavaran ottaminen on toki rankaisematonta silloin, kun omistaja on hylännyt tavaran eli tarkoittanut luopua sen omistamisesta. Hylkäämistarkoitus päätellään ulkoisista olosuhteista, kuten esineen arvosta, laadusta ja löytöpaikasta.¹²⁸ On myös mahdollista, että omistajan unohtama esine on lyhyen aikaa edelleen hänen hallinnassaan. Tämä edellyttäne, että omistajalla on summittainen käsitys sen olinpaikasta ja motiivi etsiä esine. Salovaara esittää osuvan esimerkin lompakosta, joka on metsätiellä ja näyttää äsken pudonneelta.¹²⁹ Tässä tapauksessa lompakon anastaja ottaa sen omistajan hallinnasta eli syyllistyy kavalluksen sijasta varkauteen. Anastusrikokset edellyttävät tahallisuutta, joka sisältää muun muassa tietoisuuden siitä, että esine ei ole hylätty.

123. Ks. Anssi Kärki, Arpajaisten ja uhkapelin määritelmien soveltumisesta palkintolaatikoihin eli ns. loot box -mekanismeihin. Lakimies 3–4/2020, s. 348–372, 348–353.

124. Kouvolan hovioikeus, asia R 10/863, tuomio 10.3.2011, viitaten HE 66/1988 vp, s. 34. Tapauksessa syytetty oli päässyt käsiksi toisen henkilön pelitiliin ja siirtänyt sieltä muualle 465 euron arvosta peliobjekteja. Hovioikeus perusteli ratkaisua muun ohessa sillä, että Internetissä toimivan Habbo Hotel -palvelun virtuaalisia huonekaluja ei voida pitää RL 28 luvussa tarkoitettuna irtaimena omaisuutena. RL 28 luvun säännösten tarkoituksena ei ole turvata kaikkea omaisuutta.

125. Näin myös Marko Forss – Anssi Keinänen, Rikoslakia koskeva lainvalmistelu – miten internet ja erityisesti sosiaalinen media huomioitiin vuosina 2009–2016 annetuissa hallituksen esityksissä. Edilex 2017/38, s. 11, alaviite 50.

126. Oikeushistoriasta ja eri kirjoittajien tulkinnoista ks. Salovaara 1960, s. 9–10, 14–15.

127. Ks. Lappi-Seppälä 2022a, s. 896–898.

128. Lappi-Seppälä 2022a, s. 897 ja Salovaara 1960, s. 27. Löytötaveralain (778/1988) 1 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan lakia ei sovelleta tavaroihin, jotka omistaja on ilmeisesti hylännyt.

129. Salovaara 1960, s. 77–78. Salovaara puhuu tässä yhteydessä vallinnasta tarkoittaen asiallisesti samaa kuin me tarkoitamme hallinnalla. Ks. alaluku 2.2. edellä. Unohduksissa olevan esineen hallinnan säilymisestä ks. myös Lappi-Seppälä 2022a, s. 881, joka erottaa vallinnan välittömästä ja suorasta kontrollista. Myöskään Ruotsissa hallinnan käsite ei ole puhtaasti fyysinen ja välitön. Ks. Almkvist 2020, s. 202–203, 238.

Erityisiä soveltamisongelmia esiintyy silloin, kun määräysvaltaan otettu esine on kesy tai puolikesy eläin. Koska eläin osaa liikkua omin avuin, hallinnan käsité täytynee ymmärtää jokseenkin toisin kuin elottomien esineiden tapauksessa. Jos esimerkiksi hevonen on karkuteillä, omistajalla ei ehkä ole summittaistakaan käsitystä sen olinpaikasta, mutta tuntuu luontevalta tulkita hallinnan säilyvän omistajalla jonkin aikaa.¹³⁰ Toisaalta esimerkiksi kissoja hylätään vuosittain tuhatmäärin.¹³¹ Jos henkilö löytää pannattoman kissan ja ottaa sen hallintaansa, tarkemmista olosuhteista riippuu, onko kyse rankaisemattomasta teosta, löytötavaran kavalluksesta vai varkaudesta.¹³²

Pohjois-Suomessa monin tavoin merkittävä puolikesy eläin on poro.¹³³ Vaikka porot ovat perinteisesti laiduntaneet vapaasti, kukin yksilö on yhdistettävissä omistajaan, sillä sen korvaan kaiverretaan omistajan yksilöivä tälle rekisteröity poromerkki.¹³⁴ Poron anastaminen voi tapahtua erinäisin tavoin: anastaja voi teurastaa eläimen, viedä sen elävänä toiselle alueelle tai muuttaa poromerkkiä.¹³⁵ Poronhoitolain (848/1990) 46 §:n mukaan poron anastamiseen ja sen yritykseen sovelletaan rikoslain säännöksiä varkaudesta ja kavalluksesta.¹³⁶ Lainvalmisteluasiakirjoissa on todettu, että teot voidaan toteuttaa joko anastamalla poro tai merkitsemällä poro anastamistarkoituksessa väärällä poromerkillä.¹³⁷ Vaikka jälkimmäinen teko voi sinänsä täyttää myös petoksen ja väärennyksen (RL 33:1–3) tunnusmerkitöt, lain sanamuodon ja esitöiden perusteella tekoon tulee soveltaa vain poronhoitolain 46 §:ssä tarkoitettuja rikossäännöksiä.¹³⁸ Lain esitöistä ei ole kuitenkaan saatavissa johtoa varkaus- ja kavallusrikosten väliseen

130. Ks. samoin Salovaara 1960, s. 76: ”Kotieläimet, varsinkin jos niillä on animus revertendi so. tottumus palata kotiin, pysyvät yleisen katsomustavan mukaan vallinnassa sellaisissakin olosuhteissa, joissa esineen vallinta olisi yleensä jo katsottu menetetyksi.” Vallinta tarkoittaa sitaatissa samaa kuin tarkoitamme hallinnalla. Ks. alaluku 2.2.

131. Poliisin blogi 2.8.2023 osoitteessa <https://poliisi.fi/-/olethan-sina-vastuullinen-kissan-omistaja->.

132. Esimerkiksi kissan kunto voi luoda perustellun käsityksen siitä, että se on hylätty. Tällöin tahallisuus puuttuu. Varkaudesta lienee kyse ainakin silloin, jos henkilöllä on todennäköinen käsitys kissan omistajasta. Järjestyslain (612/2003) ja eläinten hyvinvointilain (693/2023) sääntely ei suoraan vaikuta siihen, kuinka varallisuusrikossäännösten hallintakäsitettä tulkitaan.

133. Porojen merkityksestä ja kohtelusta saamelaisien keskuudessa ks. väitöskirja Anne-Maria Magga, Siidan lait: saamelaisen poronhoidon oikeusperiaatteet ja -teoria. Vastapaino 2024.

134. Porojen merkitsemisestä säädetään poronhoitolain (848/1990) 23–27 §:ssä. Merkeistä ks. myös <https://paliskunnat.fi/py/neuvonta/poromerkki-ja-pilttarekisterit/>. Rekisteriä ylläpitää paliskuntain yhdistys, joka paliskuntain tavoin voidaan lukea välilliseen julkishallintoon. Ks. Olli Mäenpää, Hallinto-oikeus. Alma Talent 2023, s. 246.

135. Ks. Juha Joona, Porovarkaus. Lakimies 5/2000, s. 710–733, 710–712.

136. Säännöksen sanamuoto kuuluu seuraavasti: ” – mitä rikoslain 28 luvun 1–3 §:ssä ja 29 luvun 1–4 §:ssä on säädetty.” Pykälä on edelleen vuonna 1990 säädettyssä muodossa, minkä jälkeen kavallussäännökset on siirretty RL 28:4–6:ään.

137. Hallituksen esitys eduskunnalle poronhoitolaiksi 244/1989 vp, s. 20.

138. HE 244/1989 vp. Lainsäädäntöhistoriasta laajemmin ks. Joona 2000, s. 724, 726–727. Kuriositeettina voidaan mainita, että jos henkilö muuttaa poromerkkin muuksi kuin omaksi mer-

rajanvetoon, eikä kysymyksestä ole korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä. Oikeuskirjallisuudessa Juha Joonan on vuonna 2000 arvioinut poron anastamista systeemiperustelujen ja alioikeuskäytännön valossa. Hänen tulkintansa mukaan useimmat tekemuodot ovat varkauksia. Kavallus kuitenkin tulee kyseeseen silloin, kun paliskunnan työntekijä poronhoitotöissä muuttaa tai tekee poromerkin oikeudettomasti.¹³⁹ Tässä erikoistapauksessa onkin luontevaa ajatella, että poro on hänen hallinnassaan siinä missä kassavarat kaupan työntekijän hallinnassa. Varkauteen taas syyllistyy se, joka varkaussäännöksessä tarkoitettulla tavalla anastaa toisen hallussa olevan poron hallintaansa. Tällaisia varkaussyytteitä onkin nähty viimeaikaisessa alioikeuskäytännössä.¹⁴⁰

5. Johtopäätökset

Artikkelin tutkimustulokset ja avainkäsitteet voidaan esittää monihaarisena rakennepuuna. Oikeusjärjestelmän perustavanlaatuisin jako lienee se, että oliot jaetaan oikeussubjekteihin ja oikeusobjekteihin.¹⁴¹ Objektit voidaan jakaa esineisiin ja aineettomiin objekteihin. Jälkimmäinen jako on rikosoikeudellisesti valaiseva sikäli, että varkaus- ja ryöstösäännösten omaisuuden käsite kattaa pääsääntöisesti vain sellaiset oikeudet, jotka kohdistuvat¹⁴² esineisiin. Kyseisen käsitteen ulkopuolelle siis jäävät saamisoikeudet ja oikeudet, jotka kohdistuvat aineettomiin kohteisiin, kuten liiketalaisuuteen. Poikkeussäännöksen nojalla sähkö ja lämpö kuitenkin kelpaavat varkaus- tai ryöstörikoksen kohteeksi. Käsitteen ulkopuolelle jääviä varallisuusintressejä suojataan muun muassa rikoslain 28, 30 ja 36 luvun säännöksillä, joita kävimme läpi luvussa 4. Konkurensсионgelmiä voi syntyä, jos henkilö hankkii tiedon liiketalaisuudesta anastamalla esineen, esimerkiksi mallikappaleen. Jos esine on itsessään vähäarvoinen eli jos törkeän

kikseen, kyseessä voi olla avunanto varkauteen taikka (vahingoittamistarkoituksessa tehty) petos tai väärennys.

139. Joonan 2000, s. 723–727, etenkin s. 724.

140. Ks. esim. syytteen muotoilu tapauksessa Kainuun käräjäoikeus, asia R 23/117, tuomio 20.10.2023. Syyte hylättiin, koska poron oikeaa omistajaa koskeva näyttö jäi epäselväksi. Muutoksenhaku jätettiin tutkimatta, sillä ainoalla valittajalla, paliskunnalla, ei ole asianomistaja-asemaa (Rovaniemen hovioikeus, asia R23/876, tuomio 14.10.2024, vailla lainvoimaa).

141. Ks. Kurki 2024, s. 1455–1456. Oikeussubjekteja tunnetusti ovat sekä luonnolliset henkilöt että oikeushenkilöt. Ks. Havansi 2009, s. 94. Jako aiheuttaa pohdittavaa esimerkiksi eläinten ja ihmisalkioiden yhteydessä.

142. Kohdistumisesta puhuminen on kuvainnollista, koska viime kädessä nämäkin oikeudet merkitsevät etuasemia henkilöitä kohtaan. Kyseessä on kuitenkin tarkoituksenmukainen ja vakiintunut tapa kuvata tiettyjä oikeussuhteita. Ks. esim. Kartio 2001, s. 2–4.

varkauden tunnusmerkit ei täyty, pidämme perustelluimpana tulkintaa, jossa tekijää rangaistaan vain yritysvalvonnasta.

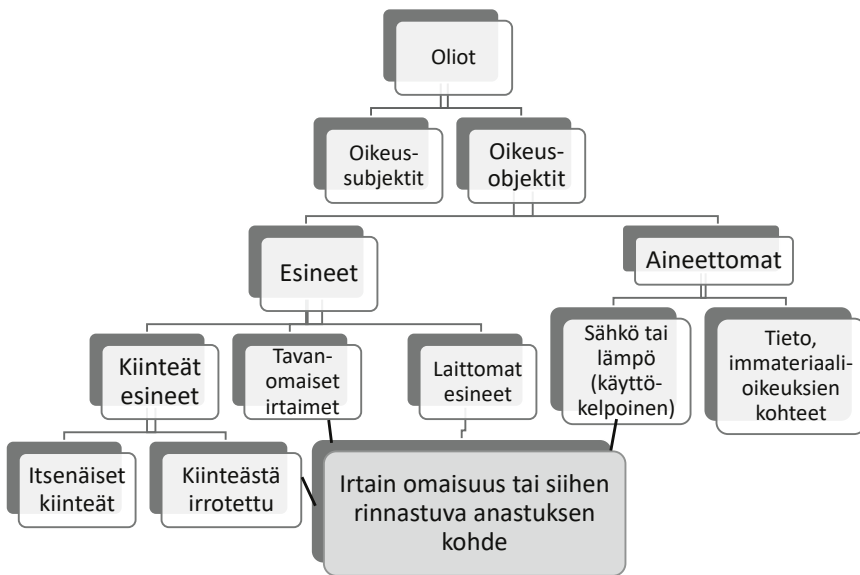
Esineiden kategorioita voidaan eritellä monin tavoin. Kun jäsenyyksen tarkoitus on palvella rikosoikeudellista systematiikkaa, kiinnostavaksi alakäsitteeksi nousee laittoman esineen käsite. Tällaisia ovat muun muassa huumausaineet ja rauhoitetut eläimet: niitä voidaan sanoa esineiksi, sillä niihin kohdistuva määräysvalta ei jää tyystin oikeuskulttuurisen mielikuvituksen ulkopuolelle. Ennakkopäätöksen KKO 2024:13 oikeusohjeen perusteella myös huumausaineet kuuluvat varkaus- ja ryöstösäännösten irtaimen omaisuuden käsitteen piiriin siinä missä tavanomaiset irtaimet esineet. Tällöin nämä säännökset suojaavat pelkkää tosiasiallista määräysvaltaa laittomaankin esineeseen.

Ennakkopäätöksen perustelut ja johtopäätös ovat jokseenkin alttiita kritiikille. Emme pidä merkittävänä ongelmana sitä, että rikossäännösten omaisuuden käsite eroaa esineoikeudellisesta, sillä rikoslain käsitteiden itsenäisyys on hyväksyttävä lähtökohta. Ongelman ydin on epäselvyys siitä, miksi varkaus- ja ryöstösäännökset suojaavat pelkkää tosiasiallista määräysvaltaa laittomaan esineeseen. Tällainen suojeleminen menee pidemmälle kuin taustalla oleva oikeushyvä eli omaisuuden suoja edellyttäisi, sillä perustuslain (731/1999) 15 §:n tulkintakäytännössä omaisuuden suoja ei ole ulotettu rikolliseen toimintaan. Toisaalta ratkaisun KKO 2024:13 johtopäätös ankkuroituu rikosoikeudelliseen traditioon: vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa on pidetty laittomia esineitä kelvollisina varkauden kohteina, ja konfiskaatiota koskevissa oikeuslähdeissä vakiintuneesti puhutaan omistusoikeudesta laittomiin esineisiin. Voidaankin ajatella, että ennakkopäätös eksplikoi aiemmin rivien välistä ilmenneen käsityksen laittomien esineiden rikosoikeudellisesta statuksesta.

Kun otetaan huomioon, että korkeimman oikeuden ennakkopäätösten seuraaminen on vakiintunut pääsääntö, pidämme ratkaisun KKO 2024:13 johtopäätöstä suositeltavana tulkintana tietyistä ongelmista huolimatta. Sinänsä Vaasan hovioikeuden ratkaisu on etevästi perusteltu, ja rohkeampi lainsoveltaja voi asettua sen kannalle, mutta tällainen tuki edellyttää sisällöllisten ansioiden punnintaa lainkäytön ennakoitavuutta ja yhdenmukaisuutta vasten.¹⁴³

143. Ennakkopäätösten oikeuslähdeopillisesta asemasta ks. esim. Raimo Siltala, Oikeudellinen tulkintateoria. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2004, s. 422–423. Vahvemman aseman puolesta ks. Mika Launiala, Korkeimman oikeuden ennakkopäätösjärjestelmä. Alma Talent 2020, luku 4.5.2. Tuoreena poikkeuksellisenä esimerkkinä mainittakoon, että eräät alemmat oikeudet jättivät noudattamatta oikeusapupalkkioita koskevaa ennakkopäätöstä KKO 2024:71. Ks. Antti Jokela, Oikeusavun palkkioperusteista. Prosessioikeusblogi 30.12.2024 osoitteessa <https://www.prosessioikeus.fi/oikeusavun-palkkioperusteista/>. Palkkiosaagan jatkosta ks. KHO 2024:129 ja KKO 2025:38.

Näin ollen jaottelua voidaan havainnollistaa seuraavalla suurpiirteisellä¹⁴⁴ kuviolla.

Kuvio 1. Avainkäsitteiden rakennepuu.

Tutkimus on omalta osaltaan vahvistanut käsitystä rikoslain käsitteiden itsenäisyydestä siviilioikeuteen nähden. Kuten tunnettua, oikeuskäsitteet mahdollistavat argumentaation sekä tuovat oikeusajatteluun vakautta ja ennakoitavuutta. Silloin, kun käsitteet ovat oikeudenaloittain rajoittuneita, täsmällisyyden kasvaessa syntyy myös lieveilmiöitä: esimerkiksi kokonaisuuksien ja asiayhteyksien hallinta vaikeutuu.¹⁴⁵ Kaarlo Tuorin mukaan viime vuosikymmeninä periaatteiden merkitys oikeuden systematisoinnissa on ”korostunut käsitteiden kustannuksella”.¹⁴⁶ Ilmiötä on syytä edelleen pohtia rikosoikeuden kannalta, kuten esimerkiksi Tapani on tehnyt. Käsitteitä ja periaatteita tarvitaan taistelupareina, joiden yhteistoimintaa rikosoikeustieteen tulee jalostaa.¹⁴⁷

144. Jaotus ei ole kattava, ja lokerointi ei tarkoita sitä, että kategoriat voitaisiin selvästi erottaa toisistaan.

145. Ks. Kaarlo Tuori, Oikeuden ratio ja voluntas. WSOYpro 2007, s. 143–148.

146. Tuori 2007, s. 150.

147. Taisteluparivertauksesta ks. Tapani 2004, s. 89.

On the object of stealing offences

JAAKKO MARKUS, LL.D., University Lecturer, University of Lapland – JENNA PIIPPO, LL.M.,
Doctoral Researcher, University of Lapland

In the Finnish Criminal Code, stealing offences, such as theft and robbery, employ the concept of “property”. Since criminal law is considered in principle autonomous, the concept may have a somewhat different meaning in criminal provisions than in private law. The article examines first which entities qualify as objects of theft or robbery although they are hardly considered property in private law. Second, we discuss when an illegal removal of property (in the private law sense) constitutes a crime other than robbery or theft.

In response to the first question, the point of departure is that the private law concept of property can hardly encompass things that are illegal to possess, such as narcotic drugs. Still, the Finnish Supreme Court has recently held that narcotics qualify as objects of robbery. We analyse the judgment and conclude that the criminal law concept of property includes mere factual possession of a thing (irrespective of its legality). The same should apply to other things that are illegal to possess, such as protected wild animals. To be sure, private law is still needed in order to understand criminal law in many contexts.

In response to the second question, an important point is that theft and robbery concern only material (tangible) things. This qualification excludes significant categories of property, such as bank assets, other monetary claim-rights, immaterial property, and trade secrets. Breaches of such property interests are criminalised through various provisions, such as means of payment fraud, embezzlement, and business espionage. Since the constituent elements of some provisions overlap, questions on the concurrence of offences emerge.